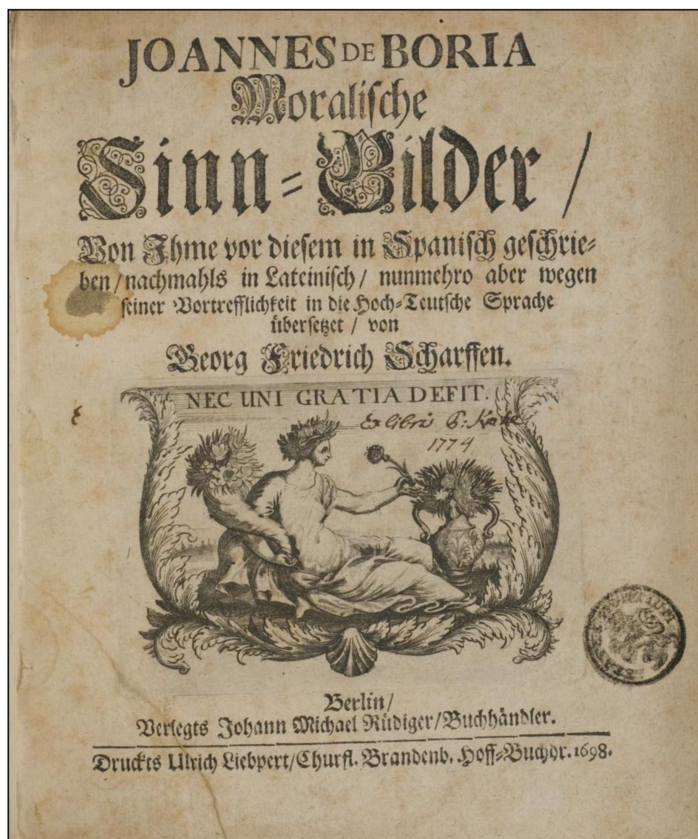

JOANNES DE BORIA
Moralische
Sinn-Bilder /
Von Ihme vor diesem in Spanisch geschrie-
ben / nachmahls in Lateinisch / nunmehro aber wegen
seiner Vortrefflichkeit in die Hoch-Teutsche Sprache
übersetzet / von
Georg Friedrich Scharffen.

NEC UNI GRATIA DEFIT.

Berlin /
Verlegts Johann Michael Rüdiger / Buchhändler.
Druckts Ulrich Liebpert / Churfl. Brandenb. Hoff-Buchdr. 1698.

JOANNES DE BORIA

MORALISCHE SINN-BILDER

MORELE ZINNEBEELDEN

1 6 9 8

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

13 november 2019

INHOUDSOPGAVE

BRONVERMELDING

Berlijn, 1698

https://nbn-resolving.org/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:hbz:061:1-114115

http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/urn/urn:nbn:de:hbz:061:1-114115

Heinrich Heine Universität, Düsseldorf

HET OMSLAG

Joannes de Boria
Morele
zinnebeelden,
van hem voor deze in het Spaans geschre-
ven, naderhand in het Latijn, thans echter vanwege
zijn voortreffelijkheid in de Hoogduitse taal
vertaald, door
Georg Friedrich Scharffen.

Hij heeft niet één genoegen laten schieten.

Berlijn,
Uitgeverij Johann Michael Rüdiger, boekhandelaar.
Gedrukt door Ulrich Liebpert, hofboekdrukkerij van de
keurvorst van Brandenburg. 1698.

INLEIDING VAN DE VERTALER

De subtiele, wijze teksten gaan vergezeld van prachtige emblemen. Ze zijn moreel van aard, maar doen niet belerend aan.

Het rijm van de gedichten heb ik niet behouden.

Ruud Muschter

DE TEKST

Aan de
weledele, waarde en zeer wijze
heer,
de heer Jeremias
Schreijen,
welverordineerde burgemeester
der hoofd- en handelsstad
Frankfurt aan de Oder,
alsook wijdberoemde boekhandelaar
aldaar,
mijn hooggenegen begunstiger, et cetera.

Hooggeëerde heer.

In het algemeen zijn de weldaden gelijk de volkeren die met vruchtbare regen het land bevochtigen, doch daardoor ook de wederom opstijgende dauw veroorzaken. Want op natuurlijke wijze trekken ze degenen die ze ontvangen naar zich toe, en zijn ze de band van het menselijke leven: beneficium commerciorum vita continetur. Wanneer ze echter noodlijdenden en ongelukkigen van pas komen, verdubbelt deze band, en de liefde zowel als barmhartigheid (de ware bron der weldaden) verdienen iedere afzonderlijke respons[1].

De noodlottige Neckar en Rijn dragen genoegzame kenmerken van hun verlies, en niet alleen Duitsland, als het lichaam, voelt de wonden van deze schone ledematen; doch gans Europa verstart door de onredelijkheden en razernijen die hier begaan zijn. Wat ik mijnsdeels geleden en verloren heb, laat zich zonder natte ogen niet herhalen.

Het is genoeg bekend hoe onrechtvaardig woeden,[2]
Roof en verwoesting in onze muren heeft gebracht,
Het paradijs van de Neckar tot slechte schaapshutten,
Het fraaie Heidelberg vrijwel tot heiden gemaakt.

De branden die nog aan deze oevers liggen,

[1] "Erwiederung". Heeft vele betekenissen.
[2] Deze strofen staan in het origineel in rijm.

De as die nog op berg en velden stuift,
Zijn tekens van het verlies, zijn getuigen van de oorlogen,
Die ons de tranen dikwijls nog in de ogen drijven.

Huis, kerken, heiligdom, hof, graven en paleizen,
Door vijand en razernij tot stof en gruis verteerd.
Wat blijft uiteindelijk vrij? Wat staat uiteindelijk stevig?
Wanneer men het gebeente der koningen zelf, verwoest.

Hoe ik mijn vaderland indertijd hebben moeten verlaten,
En met de rug vriend en goederen aanzien,
De zwakke zwerfstaf tot stut vatten,
Er is niet een dan Hij, die het beter kan weten.

Wanneer dan, hooggeëerde heer en begunstiger, ik reeds lange tijd de eer van zijn kennis- en vriendschap heb genoten, zo heeft Hij mij, door wonderbare weldaden die Hij mij in mijn ongelukkige toestand betoond heeft, dubbel verbonden en door bestendige goedgunstigheid nog meer tot schuldenaar gemaakt.

Ik zal dit levenslang erkennen en roemen, en heb vandaar tot enig betoon van mijn erkentelijkheid de huidige vertaling van de morele zinnebeelden van J. Boria aan hem in verschuldigde mate willen overhandigen en opdragen.

Hij neme die net zo genegen aan als wanneer hij zich jegens ongelukkigen pleegt te betonen, en leve ervan overtuigd dat, hetgeen ik niet kan bestrijden, God die geen liefdeswerk onvergolden laat, met rijke zegen zal voorzien. Ik moet hier, zoals Ausonius, tot Gratianus zeggen: Tibi caepit[3] Deus debere pro nobis." God is zelfs voor mij tot schuldenaar geworden. Hij sterke de jaren van mijn hooggeëerde heer met goede gezondheid, zegene zijn ambt en beheer, en geve aan alle verrichtingen geluk en genoegen, doch ik verblijf te

[3] Lees: "coepit".

Keulen aan de Spree,
de 25e april 1698.

De aan mijn hooggeëerde heer
en genegen begunstiger

dienst verschuldigde dienaar
Johann Michaël Rüdiger.

Voorwoord

Aan de geëerde lezer.

Hoewel de richtlijnen die sommigen onder de nieuwe auteurs hebben uitgegeven over de kunst om zinnebeelden te schrijven, net zo scherp zijn als het hun belieft om die te maken, doordat zij aan de vorige richtlijnen iets hebben toegevoegd, en daarvan naar goeddunken ook iets hebben weggenomen, zo dunkt mij toch niet, dat zij iemand tot hun houding - voor zover zij verstandig zijn - verbinden, aangezien noch het aanzien, noch de leeftijd der auteurs zo groot kan zijn dat men zich niet zou schuwen om op hun woorden te zweren, en ook deze wetgevers zelf, in de zinnebeelden die zij hebben uitgegeven, hun wetten met de scherpte en volkomenheid als toen zij die gemaakt hebben, geenszins in acht hebben genomen. Ik heb het als goed beschouwd om de lezer hieraan te herinneren, opdat hij weet dat wanneer hem in dit werk iets mocht voorkomen dat tegen deze wetten is, dat zulke wetten niet hierom gepasseerd zijn omdat men ze niet gekend heeft[4], doch omdat wij ons hebben voorgenomen om de ouden daarin te volgen. In de uitleg hebben wij meer ons best gedaan om kort te zijn, dan grote commentaren tezamen te brengen. Het werk is namelijk tot niets anders bestemd, dan dat het in plaats van een korte uitleg van hetgeen in ieder zinnebeeld vervat is, ertoe moet dienen om aan iemand anders een wijdlopiger uitleg over te laten, of het ook aan onszelf op een ander tijdstip voor te behouden. Het volgende is nog geoorloofd om eraan toe te voegen, dat namelijk diegenen die over dergelijke aangelegenheden schrij-ven, te bekennen plegen dat het zo moeilijk is om een goed zinnebeeld te maken en daarin het doel te treffen, dat het meer aan het geluk dan aan iets anders moet worden toegeschreven. Aangezien dit nu bij een zinnebeeld waar is, moge diegene schuldeloos en wel verontschuldigd zijn die, doordat hij veel

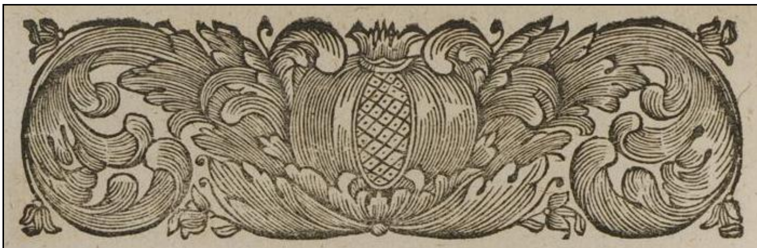
[4] Onduidelijk.

presenteert, in het een of ander faalt. Ons einddoel en onze bedoeling is het geweest, de lezer in iets tot nut te zijn, aangezien de materie die hier behandeld wordt, de goede zeden betreft, waaraan ons zoveel gelegen is, dat ze - juist ingericht en onbeschadigd - behouden moge blijven.

Morele
zinnebeelden
van Johannes de Boria.

I.

Voldoende dat men het verdient.

Zoals het voor een verstandig man in zijn ellende de voornaamste troost moet zijn dat hij buiten schuld is, al moet hij ook iets lijden, aangezien er geen grotere straf kan zijn dan die te verdienen, zo moeten wij goed overwegen en ons er voornamelijk toe inspannen, dat wij de beloning der deugd (die in dit zinnebeeld door de lauwerkrans wordt aangeduid) verdienen, al kunnen wij die in dit leven niet altijd verkrijgen, aangezien alleen al deze te verdienen reeds een loon en prijs is, vandaar dat wij ons leven deugdzaam moeten leiden. En datgene wat hier door de lauwerkrans en het opschrift 'Voldoende dat men het verdient', aangeduid is, strekt ertoe dat ofschoon iemands gepresteerde diensten niet naar verdienste en waardigheid met genoegzame dank erkend mochten worden, hij niettemin de inspanning om deze prijs en krans te verdienen niet moet laten varen, doch vergenoegd zijn dat hij ze verdient, aangezien ze hem namelijk verschuldigd zijn en daarin het grootste plezier bestaat, en niet in het genieten van de beloning en de dank die hij wellicht onwaardig zou kunnen zijn. Want hoe meer eer en dank een daad verdient, des te groter zou zijn schande zijn wanneer een zoveel duidelijker gebrek om de plek te verdienen en in te nemen waarin hij gesteld is, aan hem bemerkt zou worden.

Zoals niet overal palm en laurier groen opkomen,
Zo toont de deugd niet steeds zijn sterkte.
Zo worden ook niet uw beste werken
Altijd beloond. Voldoende, dat ge het verdient.

II.

Veel of niets.

Met traagheid of ledigheid doen wat gedaan moet worden, is een bron waaruit toevalligheden het verlies en de ondergang naar zich toetrekken en tevoorschijn komen. En men kan niet gemakkelijker de schade die daaruit voortkomt, ervaren en inschatten, dan wanneer men het voor zeker houdt dat datgene in een slechtere toestand is hetgeen men lauw doet, dan hetgeen men koelbloedig doet, aangezien het buiten twijfel veel erger en onfatsoenlijker is om in zijn voornemen slaperig en nalatig voort te gaan, dan datgene maar geheel achterwege te laten. Dit wordt in dit zinnebeeld aangeduid, waarin een schildpad wordt voorgesteld, met het opschrift ‘Veel of niets’. Want daarover wordt gemeld dat, terwijl men weinig van zijn vlees als spijs of artsenij nodig heeft, zulks schadelijk is, doch wanneer men veel eet, het gezond is. Dat laat zich ook onderkennen aan onze handelingen die - wanneer ze verhit aangevangen en begonnen worden, en dapper uitgevoerd - groot nut brengen en het nimmer aan een fortuinlijke afloop ontbreekt, doch wanneer ze nalatig en lauw worden uitgevoerd, schadelijk uitvallen. Want dan het is ontegenzeggelijk beter wanneer men ze in het geheel niet had aangevangen. Bovendien is het zo, dat een fortuinlijke afloop daarvan niet valt te verhopen, en niets méér de roep van de vorsten en grote lieden besmeurt en met een dodelijk pestgif vernietigt, dan wanneer ze enige nalatigheid en lauwheid in de aangelegenheden laten zien, want zonder gestrengheid kunnen geen daden gedaan worden die de naklank van een grote naam verdienen en voor hun uitvoerders teweegbrengen, aangezien nalatigheid en traagheid rechtstreeks tegengesteld zijn aan dapperheid en grootmoedigheid, en naast de sterkte van het gemoed niet bestaan kunnen.

Men grijpe hetgeen men doet met ware ijver aan.
Hetgeen water niet verweekt, smelt in de vlammen.
Door koude langzaamheid stollen bloed en geest tezamen,
En iets lauw doen is beter niet gedaan.

III.

Licht en een ogenblik.

Hoewel de lasten en ongemakken, die in deze wereld eenieder in zijn stand moet dragen, somtijds iemand zodanig neerdrukken en bezwaren dat het schijnt als vielen ze met geweld op zijn schouders, zo mag hij niet schrikken of de zaak opgeven, en zich door de last meteen laten neerwerpen en ter bodem leggen. Veelmeer moet hij de schouders strekken en nieuwe krachten en vermogens tevoorschijn halen om de last te verdragen, hetgeen door dit zinnebeeld van Atlas (waarover de Ouden gedicht hebben dat hij de wereld op zijn oksels draagt, hoewel hem de naam van een hoge berg was gegeven, of omdat hij een groot astroloog is geweest), en het opschrift daarvan, ‘Gemakkelijk en een ogenblik’ wordt aangeduid, **aange**zien zonder twijfel in dit leven geen enkele last zo zwaar kan zijn, dat die niet gemakkelijk zou schijnen wanneer hij met de beloning die wij voor onze droefheden in het volgende leven verhopen, vergeleken wordt; en zulke droefheid ook op zichzelf niet zwaarder is dan dat wij haar kunnen verdragen, en niet langer duurt dan ons dienstig is. Aangezien er in dit leven nimmer enig ding voortdurend en ook niet veel vóórkomt, en het toch veel en lange tijd volhoudt.

Trek voor het noodlot de schouders niet terug,
Al smijt het alle last der aarde op u.
Bedenk hoe gemakkelijk ze teniet zouden moeten gaan.
Dan wordt de last tot genoegen, de tijd een ogenblik.

IV.

Inwendig verborgen.

Zoals bij velen die voor verstandig en dapper worden aangezien en gehouden worden, de door hen gewekte hoop, wanneer zij tot belangrijkere aangelegenheden worden geroepen, geen genoegen gedaan wordt, bijvoorbeeld doordat aan hen waar is geworden wat men in het spreekwoord zegt: ‘Eer verandert het gemoed, en het beheer bewijst de man’, of doordat de aan hen voorziene krachten niet toereikend zijn geweest, zo laten in tegendeel anderen die van veel deugd en voortreffelijke gaven voorzien zijn, uit gebrek aan gelegenheid de deugd waarmede zij begiftigd zijn niet tevoorschijn komen. Hetgeen met dit zinnebeeld van staal en vuurstenen, met het bijschrift ‘Inwendig verborgen’, geleerd kan worden. Daarin wordt zichtbaar dat de vuursteen het vuur in zich besloten houdt, totdat het door het staal daaruit geslagen wordt. Aldus neemt het edele vuur af dat iemand in zijn borst besloten draagt, uit gebrek aan de gelegenheid waarmede hij zijn deugd en dapperheid zou kunnen laten zien, en is het zonder schittering.

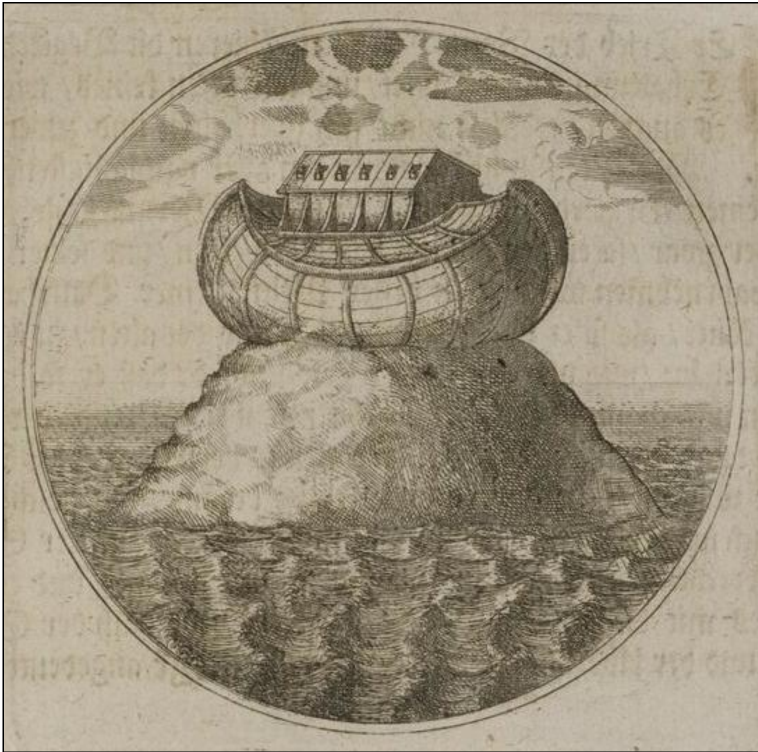

Het edele goud der deugd zwemt niet als schuim naar boven.
Het heeft zich in het binnenste van het hart verstopt.
De vonken van zijn gloed zijn meestendeels verdekt,
Totdat het staal der tijd ze als uit stenen tevoorschijn brengt.

V.

De schipbreuk der vromen.

Een bijzonder onderscheid tussen de rechtvaardigen en onrechtvaardigen laat zich het beste zien door de uiteenlopende afloop van de door hen ondernomen scheepvaart, welke scheepvaart wij met het leven aanvangen en met de dood eindigen. En hoewel wij allen hierin aan elkander gelijk schijnen te zijn, dat ons levensschip wonderlijk steeds maar blijft varen en uiteindelijk ook geheel te gronde gaat, zo is de kwestie op zich toch gans verschillend, aangezien de rechtvaardige zijn schip aan land brengt, doch de onrechtvaardige de diepte in vaart, hetgeen aan de scheepvaart van Noë en de met hem in de Ark gegane rechtvaardigen, alsook diegenen die voor de kinderen der mensen worden gehouden, te zien is. Noë bereikte met zijn kromme loop uiteindelijk de bergen van Armenië, doch de kinderen der mensen werden in de diepte van de zee en de hel gestort en opgeslokt. Niettemin kunnen wij noch in ons leven de noodwendigheid om in te schepen afwijzen, noch in de dood het gevaar ontgaan om te verzuipen. Aldus wil dit zinnebeeld van de Ark van Noë die op de Armeense bergen rust, met het bijgevoegde opschrift ‘De schipbreuk der vromen’ zoveel zeggen als: men moet met de rechtvaardigen scheep gaan, aangezien wij ons toch uiteindelijk met hen, al vaart het schip zo beroerd als het maar kan, op de bergen kunnen redden.

De scheepvaart der vromen blijft steeds gezegend,
Wanneer de kano der goddelozen in diepe grond moet gaan.
En zou er tegen hen ook een zondvloed staan,
Dan kunnen zij uiteindelijk op bergen het anker uitwerpen.

VI.

Het oude afgelegd.

De aandrift der natuur heeft alle dieren de begeerte tot hun behoud ingeplant, en wij zien er geen, hoe gering het ook is, dat zich niet tracht te behouden en te vermeerderen. De mens is hierin het allernalatigst, aangezien hij meer zijn begeerten volgt dan aan het ware verstand gehoorzaamt. Die weliswaar, wanneer hij de andere weg zou kiezen en zijn gedrag wilde waarnemen, geen beter middel voor zijn bestendigheid zou kunnen vinden dan wanneer hij bemoeid was om zichzelf - onder het afleggen van het oude - te vernieuwen, zoals over de adelaar gezegd wordt dat hij zo hoog en dicht bij de zon vloog, dat die hem met zijn stralen verbrandde en de veren verzengde, waarmede hij vervolgens het water in dook en aldus nieuwe veren en kracht verkreeg. Zoiets zal ook ons overkomen wanneer wij moeite zullen doen om onze zon der gerechtigheid te naderen, opdat hij ons aansteekt en vernieuwt. Hetgeen met dit zinnebeeld van de adelaar die naar de zon vliegt, en door het opschrift ‘Het oude afgelegd’, aangeduid wordt.

De koene adelaar vliegt tot aan het sterrenhuis,
Om door zijn zuivere bloed de veren te vernieuwen.
Wie ooit bij God, de zon des levens, wil zijn,
Die trekke het oude vel der zware zonden uit.

VII.

In het kleine niemand groot.

Hoe klein al datgene is wat in de wereld zo hoog geacht wordt, zal uit de beschouwing van zijn situatie gemakkelijk erkend worden, aangezien het afgezet tegen de cirkel van de laatste bol[5], volgens de sterrenkundigen slechts als een punt wordt bevonden. En aangezien de wereld zo klein is, hoe kan ze dan grote dingen besluiten, al zouden die over de ganse aardbodem heerschappij hebben? Dit wordt met het zinnebeeld en het bijschrift 'In het kleine niemand groot' aangeduid en geleerd. Een grootmoedig man zou zich niet zo moeten richten naar geringe kwesties als de wereld en wat daarin is.

---

[5] Onduidelijk.

Overwin oost en west, werp om de wereld het lot,
Laat de lof voor uw daden tot aan de maanden gaan.
Wat is toch deze punt afgezet tegen de hoge gesternten?
In het stof is geenszins roem, in het kleine niemand groot.

VIII.

Niet al te grote vruchtbaarheid.

Veel wijze lieden houden het erop, dat er meer deugd en sterkte van het gemoed nodig is om het geluk uit te houden dan het ongeluk, aangezien dit de mens aan zichzelf teruggeeft, opdat hij in zichzelf inkeert, zich samenpakt en met deze middelen omgeven des te sterker de wederwaardigheden kan uitstaan, terwijl het geluk de mens verwart, afleidt en uiteindelijk hem wegneemt. Hetgeen de grootste schade is die de mens kan wedervaren. Dit wordt door het zinnebeeld van een boom, die met zoveel vruchten beladen is dat hij daardoor breekt en splijt, en zijn opschrift 'Niet al te grote vruchtbaarheid', wordt aangeduid. En er wordt op gewezen hoe schadelijk deze vruchtbaarheid voor de boom is. Want hoewel alle overvloed slecht is, is er toch geen gevaarlijker dan een al grote gelukzaligheid, aangezien hoe meer iemand ertoe genegen is, des te meer ze hem van het verstand berooft. Wie verstandig en met zijn geluk dat God hem gegeven heeft, vergenoegd is, kan door dit zinnebeeld anderen leren dat men moet vrezen voor al te groot geluk.

Geen gebrek schaadt ons zozeer als overvloed.
De straal verblindt het oog, goud harten en gezichten;
Voortdurend geluk de deugd. Wat zijn de vruchten ons tot nut
Wanneer de stam door hun grote last moet breken?

IX.

Ik sterf tweemaal.

Niets verwondt het gemoed heftiger, dan wanneer men zich door zijn eigen wapens getroffen en verwond ziet, tenzij iemand hetzij zijn wil aan de tirannie van iemand anders onderworpen heeft, of zich aan hem aldus blootgeeft, dat die - aangezien hij zijn vertrouwelijkheid[6] kent - hem voor een slaaf houdt; of wanneer iemand een ander bij een vorst goed heeft aanbevolen, maar waarvoor hij niet met de passende dank wordt bejegend. Wie van deze dingen iets ervaren heeft, zal gewis kunnen aangeven wat dit zinnebeeld met een adelaar, die door een met zijn veren gevederde pijl wordt getroffen, en het bijschrift ‘Ik sterf tweemaal’ beduidt. Men voelt namelijk de streken dubbel die men van zijn eigen wapenen ontvangt, aangezien degene die aldus verwond wordt, zowel over zijn vijand als over zichzelf, die hem de wapenen waarmede hij verwond is, zelf in de hand heeft gegeven, te klagen heeft.

[6] “Heimlichkeit”.

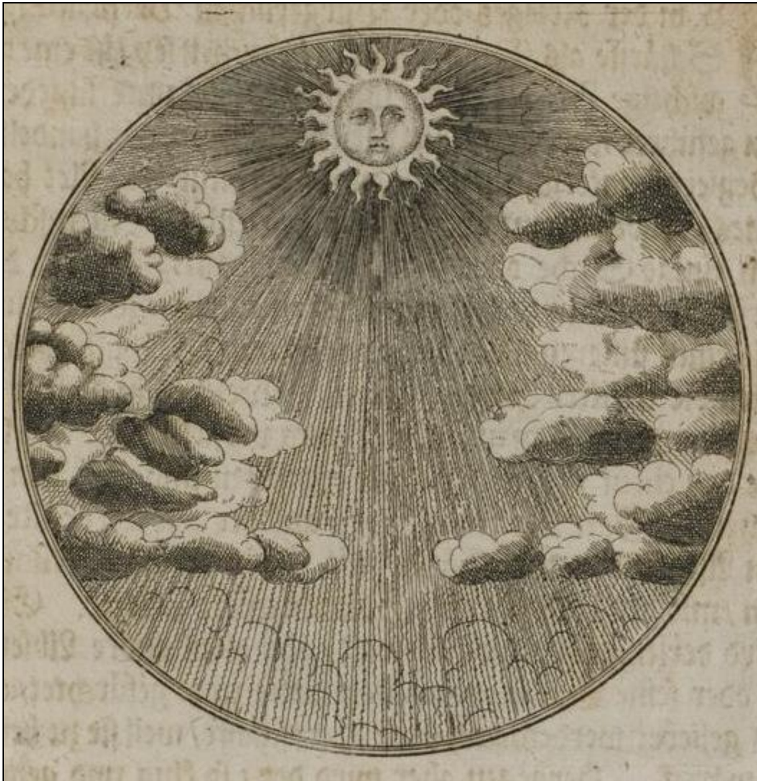
De kwaal der grootste pijnen die ons lichaam uiteenscheuren,
Drukken zelden zo diep in de ziel
Als wanneer wij van onze situatie en ongeluk de smeden zijn,
En tot onze wonden de pijlen zelf vederen.

X.

De tegenstand weerstrevend.

De grote moeilijkheden en inspanningen om de aangenaamheden van de wereld te verkrijgen, en al het gedijen en de gelukkige voortgang die daartoe begeerd en verlangd worden, kwellen niet slechts geringe lieden, die zoveel meer beweging[7] voor zich hebben naarmate zij achterstaan, want wanneer men het goed overweegt, hebben grote vorsten onvergelijkelijk grotere moeilijkheden en werk. Niet alleen om hun staat uit te breiden, doch ook om het hunne te behouden. Ja, er is geen stand van deze last dusdanig bevrijd, dat hij niet dit zinnebeeld met de zon en het opschrift ‘De tegenstand weerstrevend’ op zich zou kunnen betrekken. Want zoals de zon, hoewel de grootste van de planeten en de meeste invloed op de benedenste schepselen uitoefenend, haar zekere kringloop en plek behoudt, doch niettemin dusdanig grote tegenstanden en moeilijkheden ondervindt dat hij met geweld van de eerste beweging weggescheurd, zijn eigen loop niet eerder dan na verloop van een jaar kan beëindigen, moeten op gelijke wijze grote lieden, hoewel zij met grote moeilijkheden strijden, niettemin om ze te overwinnen geen moeite ongedaan laten, aangezien zij op die wijze het voorgenomen einddoel beslist zullen bereiken.

[7] “Weges”. Vertaling onzeker.

Een verstandig man laat zich geenszins bewegen.
Hij gaat met vrije moed de grootste storm tegemoet,
Het ongeluk onder ogen: zoals het licht der zon
Door alle tegenstand en dikke wolken heenbreekt.

XI.

Geweld breekt, soepelheid buigt.

Of in het oorlogs- of burgerlijke bestuur meer de scherpte dan de soepelheid moet worden gebruikt, is zeker wel een belangrijke vraag waarover net zoveel verschillende meningen worden gevoerd als degenen die erover gaan, qua stand en verlangen verschillend zij. Voor degenen die van nature en aard hard zijn en een verheven en eerzuchtige geest hebben, schijnt het onmogelijk te zijn om in enige kwestie zonder grote serieusheid en de hoogste scherpte te handelen; daarentegen belopen oprechte en verstandige lieden die een kalmer temperament en gestel hebben, het veiligst de middenweg. Hetgeen is, waarop in dit zinnebeeld gewezen wordt, waar men een boom voorstelt waaraan twee handen de ene tak met geweld vastgrijpen en afscheuren, met het bijschrift ‘Geweld breekt’. Aan de andere zijde echter wordt de andere tak door twee handen met bekwaamheid gekromd en gebogen, met het opschrift ‘Soepelheid buigt’. Op gelijke wijze zal degene die met geweld, zonder van al het andere af te zien, zou willen heersen of zijn zaken regelen, weliswaar gevreesd worden, doch geenszins geliefd, en zal ook zijn heerschappij, aangezien die te heftig is, niet lang duren. Daarentegen zal diegene die verstandig en soepel regeert, en ook de zijnen met bescheidenheid en goede woorden (doch zodanig dat hij de scherpte met het uitoefenen van de gerechtigheid vereenzelvigt) in toom houdt, de gemoederen die hij moet regeren, zonder het gevaar van breken, buigen, doordat hij ze weet te verbinden uit liefde en eerbiedigheid om datgene te doen wat zij bij aangewende hardheid niet gedaan zouden hebben.

Gemakkelijk scheurt de pees die men te hoog aanspant.
Het allerscherpste recht wordt tot de grootste ondeugd.
De deugd echter behoeft naast staal ook zachte pleisters,
En wat geweld breekt, dat buigt soepelheid.

XII.

Hij vindt het leven.

De grootste omzichtigheid in het leven is, beide uitersten, hetgeen ondeugden zijn, te ontvluchten en het middel te vinden waaruit de deugd bestaat. Wie dit in het werk stelt, verdient als enige voor wijs en verstandig te worden gehouden, aangezien - zoals slechts een meetkunstenaar begrijpt hoe men het middelpunt in de cirkel moet vinden - het slechts de wijze is die zich van uitersten onthoudt en het middel bereikt waarin de deugd gelegen is. De uitersten van de deugd zijn twee tegengestelde ondeugden, die men beide ijverig moet vermijden, aangezien degene die vrijgevig wil zijn, zich niet alleen voor de gierigheid, hetgeen het ene uiterste is, doch ook voor het andere uiterste, de verkwisting, in acht moet nemen. Waarop met dit zinnebeeld - waarin een hand die een passer vastheeft het middelpunt zoekt - en het opschrift ‘Hij vindt het leven’, gewezen wordt. Aangezien diegene de rust van het tijdelijke en eeuwige leven met de stilte en het genoegen zonder einde vindt, die de deugd vindt.

De deugd is het, die slechts genoegen kan geven,
Hij is het middelpunt van de grootste zoetigheden.
Hij wijkt niet naar de linker-, en niet naar de rechterzijde.
Wie deze vindt, die treft het leven aan.

XIII.

Klop behoedzaam.

Al worden wij bij tijd en wijle gedwongen om de trouw van de vrienden te testen, zo moeten wij ons toch - hoezeer wij ook merken dat zij niet oprecht en trouw zijn - zoveel als telkens mogelijk is van een dergelijke poging onthouden, aangezien wij hun hulp nodig hebben. Mochten wij echter niet kunnen vermijden om een dergelijke poging in te stellen, moet het met grote voorzichtigheid en behoedzaamheid geschieden. Hetgeen door dit zinnebeeld, waar een hand tegen de kruik klopt, met het bijschrift ‘Klop behoedzaam’ onderwezen wordt. Want zoals degene die een aarden kruik wil testen - wanneer hij er tegen klopt om te achterhalen of hij heel en goed gebakken is, of dat hij gebarsten is - zulks behoedzaam moet doen, al is hij ook heel, opdat hij hem niet breekt, zo zal degene die zich al te veel inbeeldt dat hij goede vrienden meent te hebben, ervaren dat zij onze hoop bedriegen en de belofte zelden nakomen. Hoe schadelijk dat is, betuigen degenen die het ervaren hebben.

Het grote woord der vriendschap stemt zelden met de werken overeen,
En wat de mond mens belooft, weet vaak het hart niet.
Zij zijn op voordeel meer dan op het weldoen afgericht.
Bedriegt ons dan een vriend, zo late men het zich niet merken.

XIV.

Hoed u voor het onfortuinlijke.

Hoeveel er in iedere kwestie aan gelegen is dat ze op de passende tijd en wijze wordt behandeld, laat zich uit de diverse resultaten van de verrichte werkzaamheden afleiden. Sommige daarvan hebben, omdat ze geen juiste basis hebben gehad en ook niet passend onderhouden zijn, aanstoot gegeven en het verlangde doel niet bereikt. Vandaar dat het spreekwoord is ontstaan, dat iedere aangelegenheid net als een vat twee handvatten heeft: een goed en fortuinlijk, dat in het vat bevestigd is, en een onfortuinlijk, dat het niet uithoudt, zodat de fortuinlijke uitkomst van een kwestie eraan gelegen is, dat men het juiste hengsel vastgrijpt, hetgeen door het zinnebeeld en de woorden ‘Hoed u voor het onfortuinlijke’ wordt aangeduid. Daarmede wordt onderwezen, dat ge kunt aanvatten wat ge wilt, maar het is goed om af te wegen hoe en in welke gedaante dat moet worden aangevangen. Want zo ge de juiste aanpak in een aangelegenheid treft, zal ze u als een vat volgen en dan stevig worden. In het tegengestelde geval zult gij het onfortuinlijke hengsel in de hand houden, en de zaak zelf zal dan beetje bij beetje uiteenvallen en verstrooid worden.

Dat aan de aanpak vaak de gunstige afloop ligt,
Heeft ons de loop der tijd veelvuldig laten zien.
Wie dan ook iets stevig en bestendig wil aanvatten
Zie erop toe, dat hij het juiste hengsel krijgt.

XV.

De ijdele hoop.

Slechts aan de mens heeft God uit bijzondere weldaad de hoop gegeven, als middel en troost voor het werk en de vermoeienissen waardoor hij de ganse tijd van leven bedrukt wordt. Want de engelen hebben geen hoop, doch het genoegen; de duivels kunnen ook niet op minder straf hopen dan zij lijden. Slechts de mensen hopen zolang zij leven, en naderen daarmee de genieting van hun laatste doel en hoogste goed, die God is. Net zolang tot zij dit bereiken, onderhoudt hen de hoop, door welke zij leven. Hij zorgt ervoor, dat hun de bedruktheden waarmede zij zich hier moeten overladen, zoet voorkomen, en de last die zij dragen, licht. En dat zij de moeilijkheden en ellende van dit leven gemakkelijk doorstaan, aangezien zij de vaste hoop koesteren, dat zij in plaats daarvan en ter beloning van deze korte droefheid de eeuwige rust zullen genieten. Wie derhalve uit een zo voortreffelijk geschenk geen nut kan putten, doch zijn hoop op mensen en vluchtige en vergankelijke dingen vestigt, die zal zich net zozeer bedrogen bevinden als degene die op een afgebroken staf leunt, waarop door dit zinnebeeld met het bijschrift ‘De ijdele hoop’ gewezen wordt. Want wie zijn aangelegenheden op zulk een wijze voert, zal in plaats van zich vast te houden, zich steken en verwonden. Hetgeen waarachtig hun overkomt, die uit ijdel afzien van hun hoop inzetten op hulp uit Egypte, en niet op de God van Israël die hen bij uitsluiting kan redden.

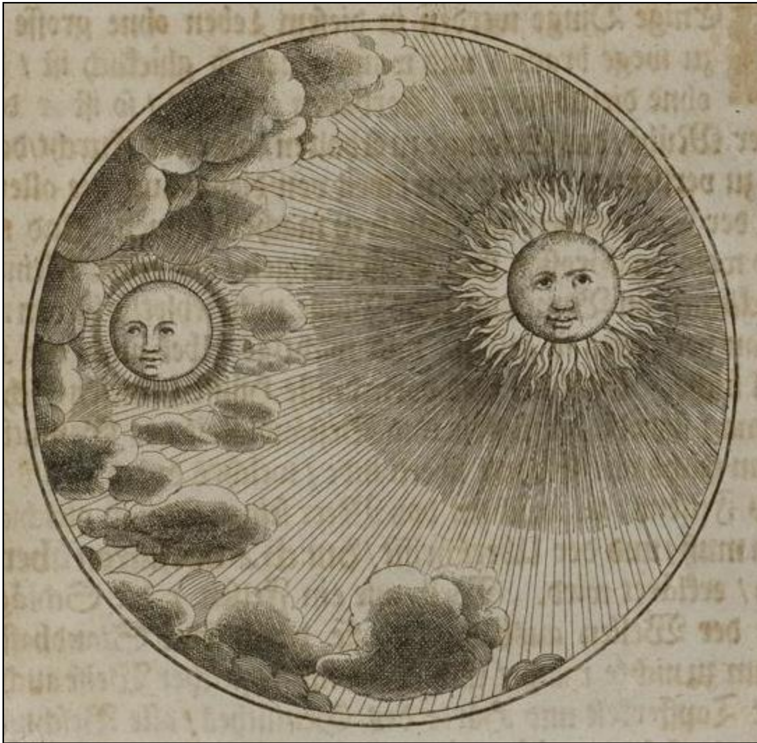

Wat hoopt de dwaling der verblinde mensen niet?
Het is algemeen doen om in de luchten kastelen te bouwen,
De afgrond te meten door op Egyptes buizenstaf te vertrouwen.
Wie op deze leunt, steekt zich evenwel in de handen.

XVI.

Hoe meer tegemoet, des te groter licht.

Wat gemakkelijk en zonder ongemak verkregen wordt, wordt niet bijzonder hoog en waardevol geacht. Hoe groter de strijd, des te groter is de eer van de zege. Derhalve grijpt een dapper en grootmoedig man om de verlangde glans te verkrijgen niets aan, dan hetgeen hoog en vol moeilijkheid is, welke glans weliswaar niet teweeggebracht wordt wanneer hij de ijver om te overwinnen, en de wereldlijke wederwaardigheden, ellende en verdrietelijkheden te overweldigen, laat zinken en zich niet veelmeer mannelijk tegen hen opstelt en grootmoedig tegen hen strijdt. Wie dit zou willen voorstellen, zou hierin dit zinnebeeld der zon en volle maan, met het opschrift 'Hoe meer tegemoet, des te groter licht' kunnen aanwenden, aangezien de maan, hoe meer hij tegenover de zon staat, een des te grotere helderheid van de zon ontvangt. Hoe meer dan ook iemand zich te weer stelt tegen zijn vijanden, namelijk de kwade begeerten en ongetemde bewegingen van het gemoed, alsook de vermoeienissen en wederwaardigheden van dit leven, des te grotere roem en glans brengt hij voor zichzelf teweeg.

Hoe meer de maan zich tegenover de zon opstelt,
Des te sterker wordt zijn glans door diens licht verhelderd.
Hoe groter het monster is dat door Hercules bedwongen wordt,
Des te hoger is het oord waarheen zijn roem hem brengt.

XVII.

Door uithouden, overwin ik.

Weinig dingen worden in dit leven zonder grote arbeid teweeggebracht, en wanneer iemand zo gelukkig is dat hij zonder deze zijn opzet bereikt, is hij toch niet vrijgesteld van de moeite om het bereikte te behouden, of van de vrees het bezetene te verliezen, aangezien hiervan ook de allergelukkigsten der stervelingen zich niet vrij kunnen maken. En aangezien het zowel de groten en gelukzaligen, als de kleinen en ongelukkigen niet ontbreekt aan inspanning en plaag, zo is het nodig dat men voor dit zo zekere en belangrijke euvel ook een hulpmiddel zoekt. De beste en voornaamste hulp in deze moeilijkheden kan de stevigheid en bestendigheid van het gemoed zijn, opdat men ze met geduld overwinne, hetgeen door dit zinnebeeld van de rots, waarop de zee zijn aanval moet afbreken, en het opschrift ‘Door uithouden, overwin ik’, verklaard wordt, aangezien - net zoals een rots de klappen en stoten der golven uithoudt en ze door zijn standvastigheid tenietdoet en overwint - op gelijke wijze ook iemand die met dapperheid en hardheid van het gemoed voorzien is om alle ongemakken uit te staan, er uiteindelijk met behulp van het geduld met de zege en triomf, in zoverre hij zich niet goedwillig overgeeft, vandoor moet gaan.

De wereld is als een zee, waar iemand schipbreuk lijdt,
De ander diens goed aan de stille oever vindt.
Wie hier storm en gevaarlijkheid wil doorstaan,
Moet onbeweeglijk zijn en als een rots gegrondvest.

XVIII.

De vruchtbare stilte.

Een onrustig en verdrietig gemoed draagt grote plagen, grote moeilijkheden (om maar niet aan diegenen te denken die de vriend van rust en vrede zijn, en er opgewonden door raken en bij wie het op de keel slaat) bij zich in zijn borst. Een onrustige mens kan nimmer rusten, nergens zijn voet neerzetten, doordat hij altijd heimelijk een reden en gelegenheid zoekt waarmede hij zijn vijanden alle verdriet kan aandoen en hen kan verwarren. Aangezien hij zich nu steeds met dezen strijdt[8], verkort hij zijn leven en verliest tijd en vermogen. Wie echter aan de stilte genoegen beleeft, verlengt daardoor zijn leven, vermeerdert zijn vermogen en brengt in zoetheid en plezier zijn tijd door. Dit bekrachtigt het huidige zinnebeeld: het nest van de ijsvogels in de stille zee, met de woorden ‘De vruchtbare stilte’. Aanduidende, hoe deze vogels slechts nestelen en eieren leggen - waaruit in korte tijd de jongen tevoorschijn kruipen -, wanneer zij ervaren dat de zee gans stil is. Aldus vermeerderden ook diegenen die naar rust en vrede streefden, hun goederen en genoegen in dit en het gene leven.

---

[8] “uberwirfft”. Heeft vele betekenissen.

Een geest die steeds door zorg en nijd wordt aangetrokken en bewogen,
Verliest voor zijn moeite kracht, leven, goed en rust.
Een stil iemand echter brengt vergenoegd het leven door,
Zoals vogels die slechts bij stille zee leggen.

XIX.

Het korte leven.

Er zijn niet veel bewijsmiddelen nodig om aan te tonen dat dit leven kort is, aangezien het aan allen bekend is. En zo er sommigen mochten zijn die de moed niet laten zinken en vanwege de ellende het einde ervan wensen; en zo anderen - die volkomener zijn en op de zekere hoop van het eeuwige leven bouwen - vastbesloten zijn om dit tijdelijke en vergankelijke leven, zoals het gaat, te doorstaan, zo schijnt toch aan alle anderen dit leven zo kort te zijn, dat velen gezegd hebben dat het niet langer is dan een spanne, het vanwege zijn kortheid met een zo kleine maat vergelijkende, hetgeen ook met dit zinnebeeld, waarin een uitgestrekte hand een spanne afmeet, en het opschrift ‘Het korte leven’, wordt afgebeeld. En wanneer wij op die wijze zulks nog verder afwegen, zien wij dat het grootste deel der mensen sterft voordat het aanvangt te leven, of voordat zij het leven zoals zij het hopen en verlangen, tot het gewenste einde kunnen brengen, en over wie men terecht kan zeggen dat het leven hen verlaat voordat zij het aanvangen, wat een reden is om ons terecht op te monteren om behoedzamer te leven.

De opgang van het leven is ook zijn ondergang,
De wieg zelf een graf. Velen sterven voordat zij leven.
Velen moeten voortijdig afscheid van de aarde nemen.
Het langste leven is niet een spanne lang.

XX.

Een zeker loon.

De ellende die uit al te veel gezwets in het gewone leven ontstaat, is zo groot en zo goed bekend, dat in de korte tijd die wij genieten nog niet het geringste deel daarvan verteld, of in tegendeel de deugd der zwijgzaamheid, zoals het past, geprezen kan worden. Genoeg wanneer wij aantonen, dat het stilzwijgen een zodanige kracht heeft, dat men een nar als een verstandig man kan beschouwen wanneer hij maar kan zwijgen. Wie zich als een vriend van deze deugd presenteert, make gebruik van dit zinnebeeld, waar een kraanvogel een steen in de bek draagt, met het bijschrift 'Een zeker loon'. Want over de kraanvogels melden de natuurkundigen dat wanneer ze voorbij de berg Taurus vliegen, ze stenen in de bek nemen, opdat ze niet door de daar aanwezige adelaars door het gekrijs ontdekt kunnen worden, en aldus hun weg gans veilig kunnen afleggen. En daarmede wordt onderwezen, dat de zwijgzaamheid haar zekere loon heeft, aangezien er maar weinigen te vinden zijn die het zwijgen berouwd hebben, doch velen die het voortdurend betreuren dat zij te veel gesproken hebben.

De weke tong kan net zo schadelijk zijn als nuttig.
Door deze kan iemand goed en eer en hoofd verliezen.
Wanneer echter kraanvogels in de mond stenen houden,
Vliegen ze fortuinlijk over de toppen van de Taurus.

XXI.

De ellendigen hebben geen rust.

Wie aan vele gevaren onderworpen is, door voortdurende ellende onder druk staat, en zien moet - wanneer hij van de kleine zich nauwelijks heeft losgemaakt - dat hij in nog grotere verwikkeld wordt, kan dit zinnebeeld, de vliegende vissen, op zichzelf betrekken. Wanneer zij merken dat ze door andere, grotere (die hen plegen op te vreten) verlangd en achtervolgd worden, en geen ander middel voor zich zien, verheffen zij hun vleugels en vliegen er vandoor, doch op deze wijze kunnen zij toch hun ongeluk niet ontvlieden. Want daardoor komen zij talrijke roofvogels in de klauwen, door wie ze op dezelfde manier achtervolgd worden en die zo tegen hen tekeergaan, dat ze noch in het water, noch in de lucht een middel en eind aan hun ongeluk vinden, hetgeen de bijgeplaatste spreuk ‘De ellendigen hebben geen rust’ uitdrukt.

Men onderneme zijn reis naar de oevers van Groenland,
Men ga waar Magellan de grenzen heeft gemaakt,
En waar door hete gloed de zwarte Moor versmacht:
Wie ongelukzalig is, vindt nergens rust.

XXII.

Gebroken.

Diegene moet gans zonder verstand zijn, die zich inbeeldt dat men iets in dit leven zonder arbeid en ongemakkelijkheden kan bereiken. En hij duidt aan, dat hij geringe kennis moet hebben van de in dit leven voorkomende dingen wanneer hij ervan uitgaat, dat ook de geringste kwestie zonder grote arbeid kan worden verkregen. Voor zover echter iemand dit nog niet heeft ervaren, vrage hij diegenen die grote reizen hebben gedaan en veel plekken gezien hebben. Die zullen niet loochenen dat zij die, zolang zij daarin verwikkeld zijn geweest, met veel en grote moeite, ellende en arbeid hebben afgelegd. Wanneer er dan zulk een grote arbeid nodig is om aardse goederen te verwerven, hoeveel temeer wordt die dan vereist voor het eeuwige, hetgeen door de noot in de schaal met de woorden ‘Gebroken’ wordt aangemerkt, om aan te tonen dat wie de noot wil eten, de schaal moet openbreken.

Wie veel gereisd heeft, kan over veel moeite spreken.
Voor niets krijgt men niets; zonder koude ontstaat geen ijs.
Zonder arbeid komt geen loon; de ijver vereist zweet,
En wie de kern verlangt, moet de schaal breken.

XXIII.

Altijd dezelfde.

De grootste hulp bij het overwinnen van ellende en wederwaardigheid, is dapperheid en grootmoedigheid. Daartegen afgezet, moeten alle andere dingen als zeer slecht worden beschouwd. Hun verlies zal weinig bemerkt worden, aangezien een dapper en grootmoedig man noch door het geluk wordt verheven, noch door het ongeluk gebroken. Hetgeen met dit zinnebeeld wordt aangeduid, waar twee handen, de ene open, de andere gesloten, het opschrift hebben ‘Altijd dezelfde’. De open hand beduidt het geluk; de gesloten de wederwaardigheid, en zoals zowel de gesloten als open hand een hand is, zo moet ook een kordaat man bestendig en dapper zijn om het geluk voor zich aan te wenden, de tegenstand te doorstaan, en altijd in een evenwichtigheid van het gemoed te blijven.

De hand, beeld van het geluk, is open of dicht.
Toch is het een hand, al stormt er wind en onweer,
Al zijn er parels als dauw, al regent het rozenbladeren,
De wijze leeft altijd bestendig en in rust.

XXIV.

Tot na de winter.

Zoals die stuurman geprezen wordt, die, wanneer hij het op komst zijnde onweer en de ongemakkelijkheid naar het schip ziet komen, het schip in de haven brengt, waarin het het onweer en de stormen veilig over zich heen kan laten komen totdat de lente wederom aanbreekt, de zee kalm wordt en de milde en voor de scheepvaart comfortabele winden beginnen te blazen, zo moet ook alleen diegene als een verstandig en juist man worden beschouwd, die de ellende en de verwarringen die de tijd met zich meesleept bij zichzelf afweegt, tijdig inpakt en zich naar een oord begeeft waar hij met gewisse rust en minder gevaar het leven kan doorbrengen, tot de kwesties in een betere toestand zijn beland, en de winden die hij begerig verwacht hem toewaaien. Wie dit in het werk wil stellen, kan het door dit zinnebeeld van een schip dat in de haven overwintert, met het opschrift uit Virgilius ‘Tot na de winter’ aanduiden, en leren dat diegene die zich aan het gevaar onttrekt, de winter der wederwaardigheden gerust kan laten neerstrijken, de lente van het geluk kan verwachten, en ondertussen toch de hoop niet verliest.

Hoe gelukzalig is de man, hoe gelukzalig is de hand,
Die wanneer storm en hemel dreigen, hun veilige plek bereiken.
Tot na de winter, tot de macht der winden vergaan is,
Trekt de verstandige stuurman zijn smachtende schip aan land.

XXV.

Wanneer men dankbare heren dient.

Beloning en straf zijn twee dingen waardoor alle republieken en rijken vanuit een klein begin gegroeid en tot hun grootte verheven zijn, en in hun staat behouden worden. Waar daarentegen een van deze beide ontbreekt, hebben ze zich, hoewel ze grote en machtige staten waren, zichzelf vernietigd en verwoest. Omdat derhalve zoveel aan de beloning gelegen is, moet men zich beijveren om zijn diensten aan een dankbare vorst te betonen, aangezien de grootste ondersteuning om de ongemakkelijkheden te doorstaan en de benodigde dingen aan te schaffen, bestaat uit de zekerheid van de verhoopte beloning. Dit wordt door dit zinnebeeld aangeduid, met daarin Bucephalus, het paard van de zo beroemde Alexander de Grote, met het opschrift ‘Wanneer men dankbare heren dient’. Want dit paard heeft door z’n aan deze vorst bewezen diensten een ongelofelijke roem verworven, die het zo hoog heeft gehouden, dat - aangezien het niemand anders liet opzitten en zijn heer (hoewel dodelijk verwond)[9] uit de slag heeft gebracht, die aldus fris en ongeschaad bleef - hij als getuigenis van zijn dankbare gemoed de indertijd veroverde stad de naam Bucephalus heeft gegeven, en het paard in een kostbare begrafenis heeft laten bijzetten, opdat hij het alle mogelijk eer kon bewijzen en het in het geheugen van de nakomelingen onsterfelijk kon maken. Voor het overige moeten wij ons schamen, dat wij God en de koning tot dienen verbonden zijn, en hun beloningen onvergelijkelijk groter zijn dan onze diensten kunnen zijn, wanneer wij die nalaten te verrichten.

[9] Lees: het paard was dodelijk verwond.

Voor Bucephalus liet Pella's[10] held
Een grafgedenkteken bouwen, dat nog steeds bloeit.
Wel zij diegene, die hier in deze wereld
Grootmoedige en dankbare heren dient.

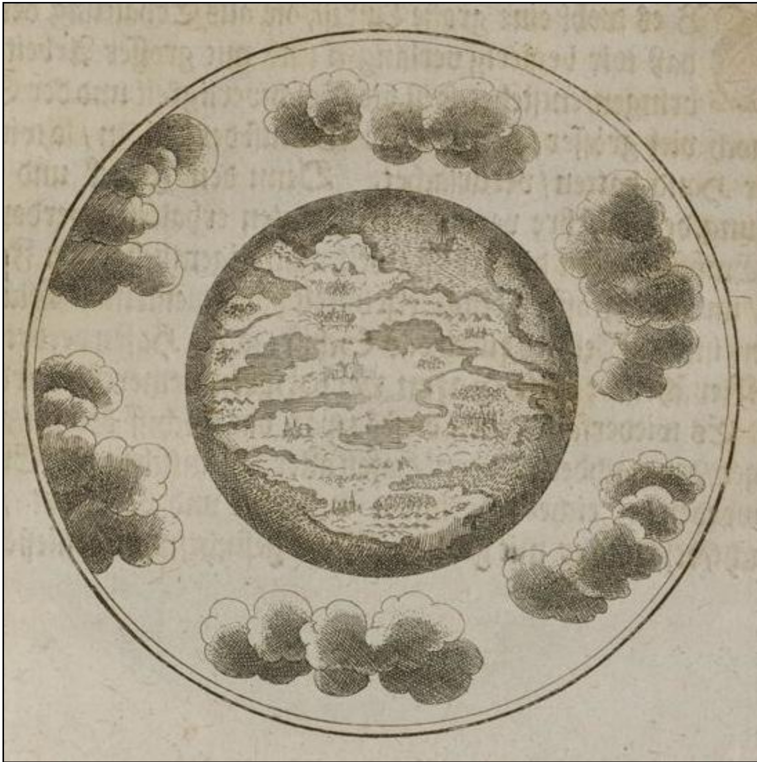
[10] Geboorteplaats van Alexander.

XXVI.

Een punt in de punt.

Het is een uitspraak in de wiskunde[11], dat de aarde vergeleken met de opperste hemel slechts tot een punt moet worden gerekend. Nu herinneren de filosofen ons eraan, dat de ganse levenstijd vergeleken met de eeuwigheid nog minder dan een punt is, aangezien tussen het eindige en oneindige geen vergelijking te vinden is. Aldus wordt in dit zinnebeeld en met het opschrift ‘Een punt in de punt’ aangeduid, dat de wereld waarin wij leven niet groter is dan een punt, doch dat het leven dat wij leven nog niet eens zo groot is. Hetgeen, wanneer het zo in elkander zit, inhoudt, dat wie het niet inziet, zichzelf bedriegt wanneer hij zijn vertrouwen stelt in iets zo gerings als de menselijke aangelegenheden, of in een andere zo korte en bedrieglijke aangelegenheid, zoals het leven dat is.

[11] “Mathematiquorum”. Bedoeld zal zijn: ‘Mathematicorum’.

Een punt slechts is het brede huis der aarde,
Nog niet een punt van de ganse lengte des levens.
Wat stapelen wij dan onze grote hoeveelheid zorgen?
Een enkel punt vormt geen lijn.

XXVII.

In de haven verloren.

Hoewel het een groot genoegen is dat ontstaat uit het verkrijgen van datgene wat wij begeerlijk verlangen en met grote arbeid teweegbrengen, zo zijn het ongemak en de pijn niettemin veel groter die ons wordt veroorzaakt door het verlies van datgene wat wij reeds in onze hand hadden. Want het doel en het genieten van het verkrijgen van het zozeer verlangde goede, verdubbelt slechts de gevoeligheid voor het slechte, aangezien men eigenlijk de val erkent en voor een grotere ongelukzaligheid houdt wanneer men gelukkig is geweest. Hetgeen door het schip dat in de haven verbrandt, en het bijschrift ‘In de haven verloren’, gekenmerkt wordt om te leren. Dit overkomt nu, wat het schip betreft, ook diegene die - nadat hij de haven van alle wensen die hem zijn gegeven, bereikt - daarin vergaat en te gronde gaat, en de vrucht van datgene wat hij met grote moeite gezocht heeft, niet kan genieten.

Wanneer de storm der zee ons de vreemde goederen afneemt,
Wanneer ons huis en hof in as en kolen gloeien,
Zo kan men gemakkelijker (dan dit) vergeten
Waar wel en goed verschoond zijn, wat vriend en haven vreten.

XXVIII.

Men sta.

Men gaat ervan uit, dat diegenen op stevige voeten staan die naar de deugd leven en daar al hun doen op richten. Wie evenwel een andere weg gaan, vallen - zoals men zegt - uit eigen schuld. En hierop wordt door het zinnebeeld van een boom waaraan de bijl aan tak en wortelen gelegd wordt, gewezen, zoals het namelijk past om dapper en bestendig te zijn, en door de innerlijke bewegingen van het gemoed of uiterlijke kwalijkheden en wederwaardigheden zich noch te laten overwinnen, noch af te wenden. Want zoals het veel moeilijker is om van de staande boom hout af te nemen, zoveel gemakkelijker wordt datgene volledig geruïneerd en teniet-gedaan hetgeen reeds ligt. Om dit te confronteren, moet men steeds op stevige voeten staan, zoals met het bijschrift ‘Men sta’ wordt aangeduid, en bij alle verrichtingen, zowel bij de vorsten aan het hof als bij het andere oorlogs- en algemene handelen zijn moed en bestendigheid laten zien. Met dapperheid en duurzaamheid schetsen wij bij God en mensen wat wij willen hebben.

Sta onbewogen bij ongeluk en lijden.
Sta wanneer nu de zee van geluk opzwelt.
Sta onbewogen, al valt ook de hemel.
Een dapper man moet staande verscheiden.

XXIX.

Hij verteert alles.

Wie bedachtzaam de verwoestingen en revolutie van zovele voortreffelijke landen en zulke beroemde steden overweegt, en dat het einde van alle rijken, hun ondergang en de val van hun grote wegen voor onmogelijk kon worden geacht, die zal bevinden, dat de enige oorzaak van het vernietigen van deze grote dingen de tijd geweest is, die langzaam doch onophoudelijk voortgaat, en alles in zich - als in het laatste graf van alle schepselen - insluit. Hetgeen met dit zinnebeeld, van een slang die de staart in de bek houdt (waarmede de Ouden de loop der tijd en van het jaar hebben voorgesteld), en het opschrift ‘Hij verteert alles’, wordt aangeduid. Dit om te leren dat - aangezien toch ook de gelukkigste aangelegenheden, ja, uiteindelijk alle glans van deze wereld, door de lengte der tijd tenietgaan en vergaan moeten - ook al het andere als gering moet worden beschouwd, en slechts datgene wat eeuwig is - als waaraan de tijd zijn krachten en macht inboet -, hoog moet worden gehouden.

Waar zijn de last van de aarde, de grote rijken gebleven?
Men ziet in Babel gruis, op Troje as rond stuiven.
Wat ooit in de wereld groot, sterk en geëerd was,
Dat heeft de tand des tijds verfrommeld, vermorzeld, verwoest.

XXX.

Nimmer verdekt, nimmer rustig.

Het is gewis en gebruikelijk dat diegene grote moeilijkheden en verdrietelijkheden ontmoet, die grote dingen onderneemt. En in grote daden behoeft het niet minder moed en sterkte om zowel de voorkomende hindernissen uit de weg te ruimen, als de kwestie zelf fortuinlijk uit te voeren. Wie derhalve wil weten of hij het vuur om iets voortreffelijks aan te vangen in zijn borst niet kan verbergen of niet kan rusten totdat hij zijn verlangen kan inlossen, kan zich van dit zinnebeeld met de vlammen en het bijschrift ‘Nimmer verdekt, nummer rustig’ bedienen, want het is eveneens niet mogelijk dat een dapper man de vonken der begeerte tot eer en roem die hij bij zich bevindt, en die niet anders dan na de volbrachte daad kunnen rusten en uitdoven, volledig kan verbergen.

De vlam die in Etna’s aderen vloeit
Heeft nimmer rust, laat zich nimmer wegstoppen.
Het edele vuur, dat grote zielen spijzigt,
Kan door de benarde ruimte van het hart niet worden weggestopt.

XXXI.

De niet vrije vrijheid.

Niets wordt in de menselijke maatschappij hoger gewaardeerd, dan de in het algemeen zo genoemde vrijheid, die men kan afleiden uit de grootte van het losgeld dat diegenen die het verloren hebben, moeten betalen, en uit de moeite die de gevangenen gaarne uitstaan om de oude vrijheid wederom te verkrijgen. Aangezien nu deze, hoewel schijnbare vrijheid zo hoog en redelijk wordt geacht, hoe veel hoger moet dan de echte vrijheid op waarde worden geschat die er slechts uit bestaat dat men de ondeugd niet dient. En alleen deze vrijheid kan ons van de dienstbaarheid en ellende bevrijden. Alle ondeugd heeft net zoveel kwaad in zich als de grootte van de ondeugd die het begaat. Derhalve moeten diegenen die zich als vrij beschouwen, nagaan of zij het naar waarheid zijn. En voor zover zij de kwestie juist willen bekijken, zullen zij bevinden dat men er niet alleen acht op moet slaan dat men niet door de ondeugd gevangen wordt gehouden, doch ook de gelegenheden vermijdt om wederom in zijn dienst te vervallen, en zich inspant dat men zich geheel en al van zijn boeien ontdoet. Want zoals de hond - die de ketting waarmede hij vastgemaakt was, nog achter zich aan sleept - zich niet als vrij kan beschouwen, aangezien hij, ook wanneer hij vlucht, de gelegenheid om hem te vangen met zich meedraagt, zo is ook diegene niet vrij, die de gelegenheid om wederom tot de ondeugd te vervallen nog niet is kwijtgeraakt. Wie wil weten hoe gevaarlijk de kans is om zijn vrijheid te verliezen, kan het zich voorstellen door dit zinnebeeld van de hond die de ketting achter zich aan sleept, en het opschrift ‘De niet vrije vrijheid’, aangezien een dergelijke vrijheid zo in elkander zit, dat hem de gelegenheid om gemakkelijk wederom in gevangenschap te geraken op de voet volgt.

Slechts de deugd kan tot vrijheid leiden,
Wanneer men begeerte en toorn aan zijn voeten legt.
Diegene echter kan nog lang niet als vrij worden beschouwd,
Die aan de nek nog de ketting der geknechtheid draagt.

XXXII.

Gods werken.

Ook al lijkt God ons onmogelijke dingen te gebieden, wanneer Hij zegt dat wij Hem moeten navolgen aangezien zijn werken met oneindige wijsheid gemaakt zijn, geschiedt dit niettemin, wanneer wij de kwestie juist overwegen, niet zonder grote barmhartigheid, doordat Hij daarmede tevens, wanneer Hij ons aanbeveelt om Hem na te volgen, ook Zijn gunst en genade belooft, door hulp waarvan door ons alles kan worden gepresteerd en volbracht, ook al lijkt het nog zo moeilijk. Wanneer wij Gods werken moeten onderkennen, bestaan de kenmerken en grondbeginselen hieruit, dat ze gemaakt zijn in getal, gewicht en maat. Hetgeen met het zinnebeeld wordt voorgesteld, met het opschrift ‘Gods werken’. Wie zich dit voor ogen wil stellen, betrekke het op zichzelf; en beijvere zich in alle dingen die hij van plan is, dat alles geschiedt in gewicht, getal en maat. En dit zal God en verstandige lieden aangenaam en welgevallig zijn.

Hetgeen Gods vinger belieft heeft voort te brengen,
Bestaat overal uit getal, gewicht en maat.
Gelukkige stervelingen, wanneer gij in uw aangelegenheden
Ook altijd gewicht, maat en getal in acht neemt.

XXXIII.

Hetgeen ontvlucht moet worden, wil ik hebben.

De schade van de oorlog is zoveel te groter en harder naarmate die iemand nader is. Gewis wordt datgene als een grote ellende beschouwd waar iemand in het land en rijk waarin hij zich ophoudt deelgenoot van is, en nog groter wanneer zulks in een stad geschiedt waarin hij woont. Doch wanneer het zich in zijn huis voordoet, dan zijn het gevaar en de ellende zo bitter, dat niets ermede te vergelijken is. Wanneer dit alles zich zo tot elkander verhoudt, moet de oorlog die iemand in zichzelf voert gruwelijk en ontzettend zijn, en moet ook de schade die daaruit ontstaat veel groter zijn, namelijk wanneer de wil, in plaats van het verstand te gehoorzamen, de begeerten volgt en eerstgenoemde zich daarentegen verzet. Vandaar dat zovele gevechten en treffens ontstaan, die in de toch reeds uitgemergelde en in zichzelf ellendige mens zulk een wankelen en onbestendigheid veroorzaken, dat hij datgene ontvlucht wat hij doen moet, en datgene najaagt wat hem in het minst aanstaat en past. Wie deze twist en strijd zou willen voorstellen (doch zelf vrij van een dergelijk verdorven verlangen), zou het kunnen doen onder het zinnebeeld van de mot die zichzelf verbrandt, en het opschrift ‘Hetgeen ontvlucht moet worden, wil ik hebben’, aangezien het diegenen overkomt, die de voorstellen van het ware verstand niet aannemen, doch aan de kwade en halsstarrige lusten gehoorzamen en zich aan de zaken hechten die hun het minste aanstaan, ja, die zij veelmeer het verste van zich weg zouden moeten doen.

De verboden vrucht smaakt goed, verstolen water zoet.
De opwekkingen van de deugd zijn hindernissen.
Het voorspan van de ondeugd; zo gaat het (zoals iemand zegt*).
De mens zwermt om de val, zoals motten om het licht.

* Von Lohenstein.

XXXIV.

Niet te verkrijgen.[12]

Het is een zo moeilijke kwestie om iedere heftige gemoedsbeweging en ingewortelde begeerte dusdanig te verbergen en maskeren, dat niet diegenen enige zinnelijkheid zouden ontdekken en openlijk aan de kaak stellen bij wie het bekend is, doordat zij het bij zichzelf ervaren en bij anderen bemerkt hebben. En wel wanneer het een edel gemoed betreft, kost het een des te grotere moeite om de opwinding te herstellen en te verhullen. Wie zulks zou willen voorstellen, zou het met dit zinnebeeld van de vuurspuwende Etna en het opschrift ‘Niet te verkrijgen’ kunnen voorstellen, om daarmede aan te geven hoe moeilijk het is om het vuur, dat iemand in zich koestert - hetzij een beweging van het gemoed en de begeerten, of een grootmoedig verlangen om grote daden waarmede men zijn dapperheid en grootmoedigheid kan bewijzen, aan te vangen - te verbergen.

[12] “erhalten”. Heeft vele betekenissen.

Neem Proteus’ gestalte aan, dan zult ge u niet verhullen,
Aangezien steeds in uw borst een opperheerser werkt.
Dit schootkind der natuur kan verhullen niet lijden,
Zoals berg en wolken niet de brand en bliksem verbergen.

XXXV.

Het goede van vriendschap.

Hoe veel goeds uit de vereniging der gemoederen en uit de vriendschap voortkomt, wordt duidelijk, wanneer men bedenkt wat voor schade uit tweedracht en onenigheden, zowel in natuurlijke als politieke en algemene kwesties, ontstaat. Door vriendschap en eenheid zijn kleine kwesties vooruitgekomen; door onenigheid de grootste ten val gekomen en te gronde gegaan. De vereniging en vriendschap hebben zulk een kracht, dat ze ook datgene wat doorgaans onmogelijk schijnt, gemakkelijk maken, zoals in dit zinnebeeld te zien is, waarin een stenen boog is voorgesteld, die tegen de natuur der zwaarte verhindert dat een steen zich naar het middelpunt wendt, doordat deze in de lucht blijft steken en slechts door de vriendschap en vereniging van de andere mede ingevoegde stenen behouden wordt. Wie een getuigenis wil geven dat hij de vriendschap hooghoudt, en deze stevig en onverbrekelijk met zijn vrienden onderhoudt, kan gebruikmaken van dit zinnebeeld, namelijk van een stenen boog met het opschrift ‘Het goede van vriendschap’, om daarmede aan te geven dat er zoveel vrucht en nut van haar te verwachten is, dat met haar hulp hetgeen anders niet mogelijk leek, bijeen kan worden gehouden.

De voeg en band der stenen maken dat de boog houdt.
Men zie hier een beeld van gelijkgezinde gemoederen.
Want eenheid behoudt en vermeerdert rust en goederen,
En ware vriendschap is de stut van deze wereld.

XXXVI.

Voor beide geschikt.

Een vastbesloten man kan op geen enkel vlak zijn gewiekstheid beter laten zien, dan in het waarnemen van de tijd, aangezien ook de beste kwestie die te ongelegener tijd gepland wordt, meer schaadt dan dat ze van nut is. En heel zeker zal iemand die voorzichtig en bekwaam is om alles te dulden en uit te voeren, te ondervangen en te verwachten, en - zo er tijd en gelegenheid is - raad aan te nemen en zich in de zaak te schikken, wonderen doen bij zijn verrichtingen. Wie zich ertoe geneigd bevindt, kan het met het zinnebeeld van een aambeeld en twee hamers, samen met het opschrift ‘Voor beide geschikt’, weergeven. Want zoals het niet loffelijk is om iets op een gans ongelegen tijdstip uit te stellen, is het net zo erg om iets te willen aanvangen voordat men zich daartoe geschikt bevindt. Wanneer daarom iemand iets te gelegener tijd van plan is, moet hij terecht als voorzichtig en verstandig worden beschouwd.

Zoals de loop der tijden ons drijft of bedrukt,
Zo gaan in het algemeen de kwesties van de gehele wereld.
Wie hier verstandig is, wie hier het geluk wenst,
Moet als een aambeeld zijn, dat alle slagen uithoudt.

XXXVII.

Buiten de duisternis geen aanschouwers.

Alle mensen hebben gemeen, en het is hun vrijwel tot een aard geworden, dat zij de ondeugden en gebreken van vreemden opmerken, straffen en zich er veelmeer aan ergeren dan dat men voortreffelijke werken looft en hooghoudt, en nadoet hetgeen men daaraan aan goeds onderkent en er dus een nut aan ontleent. Wie zich te beklagen heeft, dat men hem veelmeer enkele kleine schulden of een nalatigheid toerekent dan dat men zijn voortreffelijke, verleende diensten aanziet, kan zich dit zinnebeeld van de zon die duisternis lijdt, met het bijschrift ‘Buiten de duisternis geen aanschouwers’ toeëigenen. Want hoewel de zon een zo fraaie en vrijwel goddelijke aangelegenheid is en ons zoveel goeds met zijn licht en invloed mededeelt, zo is er toch niemand die zich veel moeite geeft om hem veel te aanschouwen en te betrachten, zolang hij met zijn stralen alles verlicht. Wanneer hij echter onverwachts verdonkerd wordt en duisternis lijdt, is er wederom niemand die niet zijn ogen opheft en op hem richt, of die niet met ijver tracht om de aard en oorzaak van zijn fout en verduistering uiterst precies te beoordelen en aan te merken.

Een welverdiend man laat gewillig geschieden
Dat de scherpe wereld aan hem een gebrek ontdekt.
De zon zelf wordt immers door niemand aangezien,
Tot de duisternis zijn reine gloed bevlekt.

XXXVIII.

Na de wonden.

Zo heilzaam de in de tijd en nood geleverde hulp ook is, zo schril wordt die ons wanneer hij ons te ongelegener tijd en na verstreken gelegenheid pas toekomt, wanneer wij bevinden dat de schade wegens de niet te juister tijd en - terwijl die nodig was - niet gedane hulp, slechts erger is geworden. Wie wil aantonen dat ook hem de verhoopte hulpmiddelen te laat (hoe dit dan ook geschied moge zijn) zijn overkomen, kan zich van het zinnebeeld met het schild en de daarbij geschreven woorden ‘Na de wonden’ bedienen. Hiermede wordt onderwezen, dat een schild waarmede men zich tegen de aanval en de streken van de vijand had kunnen beschermen, niet alleen - wanneer het na ontvangen wonden en aldus te laat wordt aangereikt - weinig nut heeft, doch ons veelmeer belast, doordat wij met de onnutte last daartoe ook nog onze schouders moeten belasten.

Zo lief de hulp is te juister tijd en uur,
Zo zeer bezwaart hij ons te ongelegener tijd.
Wat helpen pijl en zwaard ons na verloren strijd,
Wat nut is ons het schild na reeds ontvangen wonden?

XXXIX.

Leef heden.

Het uitstellen van onze verrichtingen heeft altijd ontelbare onaangenaamheden en is met groot gevaar verknoopt. En hoewel dit de grootste waarheid bevonden wordt te zijn, zowel in oorlogs- als vredestijden, zo is toch in geen enkel geval het uitstel schadelijker dan bij het verbeteren van het leven, aangezien onder de verplichtingen die op ons rusten, zulke de belangrijkste zijn, en waarin onze vijanden de grootste hindernissen en moeilijkheden ons in de weg leggen. Want hoewel velen begrijpen dat de weg die zij gaan, verkeerd is, en een verlangen laten zien als wilden zij zich van deze weg afwenden, zo zijn er toch maar weinigen die zulks in het werk stellen en er inderdaad van afstappen. En de meesten overkomt het, dat - voordat zij het leven dat zij wensten uit te voeren, aanvangen - zij tot het leven besluiten waarin zij verkeren, hetgeen met het zinnebeeld van deze wagen, waarop op één as ‘Morgen’, en op de andere ‘Vandaag’ geschreven is, wordt aangeduid. Want zoals het onmogelijk is dat degene die op de laatste staat, degene op de eerste, die steeds vooroploopt, kan inhalen, zo moet men heden goed leven en nimmer deze ijverigheid, onder uitstellen tot de dag van morgen, nalaten, aangezien de huidige dag nimmer die van morgen kan bereiken.

Gelukzalig wie ook niet één dag verspilt
Om naar de drang van het geweten het levensuur te stellen.
Wie steeds tot morgen wacht, vaart heden wellicht ter helle,
Aangezien heden nimmermeer de morgen bereikt.

XL.

Die heeft mij bedrogen.

Wie zijn hoop ophangt aan op de weloverwogenheid van een vorst, of leunt op een van zijn bedienden of lievelingen die alles in handen heeft, menende dat hij daardoor des te eerder tot de verlangde goederen of waardigheden geraakt, die zal, hoe groter zijn eerzucht is, ook des te meer ervaren hoe deze stutten hem ontvallen wanneer hij zal zien, dat de hoop die hij op iets zo stevigs en zekers gevestigd meende te hebben, ter aarde gestort en nedergeslagen ligt. Wie dit overkomt, kan, wanneer hij het ook aan anderen te verstaan zou willen geven, daartoe het zinnebeeld waar een wijnstok tezamen met de paal waaraan hij vastgebonden was, ter aarde ligt, met het bijschrift ‘Die heeft mij bedrogen’ aanwenden. Want zoals de wijnstok zich kan beklagen, en zich kan verontschuldigen voor het feit dat hij geen vrucht draagt doordat de paal en stut zijn omgevallen, zo kan ook diegene doen die zich bedrogen ziet qua gunst en hulp waarop hij vergeefs gehoopt heeft, en dit des te meer wanneer degene die hem bedrogen heeft, hem had kunnen helpen en daartoe gebonden is geweest, welk euvel men dubbel ondergaat.

Wie op de belofte van de glans van het hof der wereld vertrouwt,
En op de onstevige grond van de gunst der groten bouwt,
Die kan de afloop hier aan dit beeld zien.
Want wanneer de paal nedervalt, hoe kan de rank dan staan?

XLI.

Het beste huis.

Wat voor ongemakken diegenen uitstaan die door het grillige geluk gedwongen worden om hun vaderland te verlaten en zich naar elders te begeven, kunnen zij vertellen die het proberen. En hoewel in het spreekwoord gezegd wordt, dat ieder land voor een dapper man zijn vaderland is, zo is het toch niet minder waar wat eveneens gezegd wordt, dat diegene in zijn vaderland ongelukkig is, die het zou moeten veranderen. Dit wordt door dit zinnebeeld van de schildpad en het bijschrift ‘Het beste huis’ geleerd. De fabel waaraan dit ontleend is, is algemeen bekend, en vertelt dat de schildpad die veel te laat op de bruiloft van Jupiter verscheen, aangezien de andere dieren reeds aan tafel gegeten hadden, vanwege de traagheid een verwijt had gekregen, doch zich ermede verontschuldigde dat hij geen beter huis had dan het hunne. Waarop Jupiter hem voor straf oplegde, dat hij nimmer uit zijn huis mocht gaan, doch het steeds op de rug met zich moest meedragen. Dit is een straf die eenieder eerlijk man met gans onverstoord gemoed kan uitstaan, en voornamelijk, wanneer hij ervaren heeft hoe bezwaarlijk het is om de meeste tijd van leven in den vreemde door te brengen.

Zo ver als de aardomtrek zijn grenzen uitstrekt,
Vindt een wijs man zijn dak en legerstede.
Gelukzalig echter die een eigen plekje heeft.
Een eigen huis is toch wel het beste huis.

XLII.

Niet wie oogst, doch wie zaait.

Hoe groot de moeilijkheden en verdrietigheden ook mogen zijn, die het verkrijgen van ons verlangen in de weg staan, zo overwint men ze toch gemakkelijk in de hoop het gestelde doel te bereiken. Vanuit deze hoop werkt en staat de akkerman niet alleen het gehele jaar door, doch strooit hij ook het zaad uit, hoewel met ongewisse hoop of hij met winst[13] de vrucht ervan zal binnenhalen. Hoe liever en aangenamer nu het fortuinlijke succes is, des te smartelijker valt het diegene die veel gearbeid en volhouden[14] heeft, wanneer hij ten tijde dat hij het loon van zijn moeiten en diensten verwacht, iemand anders ziet verzamelen en de vrucht van zijn arbeid genieten. Wie dit wil voorstellen, kan het zinnebeeld met de graanhalmen en het bijschrift ‘Niet wie oogst, doch wie zaait’ gebruiken, aangezien naar de natuur en het ware verstand de vrucht niet voor diegene zal blijven die hem zonder moeite inzamelt, doch voor hem, die gezaaid, gearbeid en daarenboven vorst en hitte doorstaan heeft.

---

[13] “Wucher”.
[14] “gestehnet”.

Op hoop worden zowel zaad als akker toebereid.
Zo is dan dit ook de grootste redelijkheid,
Dat diegene voor zijn moeite de vrucht der oogst ondervindt
Die ingezaaid heeft; niet hij die de halmen bindt.

XLIII.

Ik laat mij niet leiden.

Het ontvangen en aannemen van raad over de kwesties die op ons rusten, is zeer nodig voor iedereen die in zijn handelen het doel of - zoals men zegt - het zwart wil treffen. En hoe hoger iemand is, des te meer heeft hij die nodig, want zoals degene die geen raad wil aannemen, noch wil aanwenden, terecht voor een arrogant iemand wordt gehouden, zo moet degene die in alle aangelegenheden zich naar de wil en de wenken van iemand anders richt, als een angstig en nietswaardig mens worden beschouwd. Wanneer een vorst of een ander groot man die deze twee afgangen gewend is te vermijden, zou willen laten blijken dat hij een vriend is van goede raadgevingen, en hart en krachten heeft om te regeren, niet echter om zich te laten regeren, zou hij dit zinnebeeld, waarin een kruik zonder handvat, met het opschrift ‘Ik laat mij niet leiden’ voor zichzelf gebruiken, aangezien er daardoor op gewezen wordt, dat dergelijke vaten weliswaar als een vat geschikt zijn om alles wat men erin giet op te nemen, doch doordat het geen handvat heeft, niet zo gemakkelijk gehanteerd, en door alle nietswaardige dingen vastgegrepen en opgeheven zou kunnen worden.

Neem alle goed raad als een vat in.
Laat echter niemand u als aan handvatten trekken.
Het goede kunt gij doen; het ongeschikte ontvluchten.
Men moet de knecht der oren, de meester der handen zijn.

XLIV.

Ver ervandaan.

Wie zijn levensloop stil en rustig wil doorbrengen en daarna, wanneer het op rekenschap aankomt, zich wil terugtrekken en een deel der tijd die hij verloren heeft en bij andere kwesties zonder vrucht heeft aangewend, wil overwegen, moet zich verre houden van vorsten en hun hoven, en van de omgang met degenen die machtiger zijn, hetgeen aangeduid wordt door dit zinnebeeld met de bekende bliksemschicht van Jupiter en de woorden: 'Ver ervandaan'. Dit om te leren dat men vorsten en alle machtigen moet mijden, vanwege het gevaar waarmede hun vriendschap en omgang verknoopt is. Want aangezien iemand hen gemakkelijk kan vertoornen, valt hij bij hen in ongenade en in het gevaar van de ondergang, die hem als de bliksem kan treffen. Om dit ongeluk te vermijden, hebben de wijzen aangeraden dat men om de toorn af te wenden, de ijdele hoop te laten varen, zich te verheffen boven de zorgen en gramschap, de valse beloningen te verachten, en de opgesmukte vriendschappen der vorsten te ontlopen, hen zelf moet ontvluchten en hun hoven mijden, net zoals de schipper de bliksems en onweren uit de weg gaat.

Ver van de zon zijn, berooft weliswaar van haar blikken,
Doch ook van de bliksemstraal die zijn brandwonden geeft.
Ver van het hof zijn, is ver van ongeluk,
Ver van de ijdele wereld, verder van het zondige leven.

XLV.

Zo gaat men naar de sterren.

Alle begin, zowel in de wetenschappen als bij verrichtingen, is moeilijk. En hoewel dit reeds in het algemeen waar is, zo is er toch geen scherpere strijd, geen grotere moeilijkheid te vinden, dan wanneer wij met de deugden aanvangen, Totdat wij ons door herhaalde handelingen een gewoonheid teweegbrengen als waaruit de deugd bestaat. Deze zwaarte komt deels door onze verdorven aard, deels door onze vijanden, die sterk en tegen ons opgewassen zijn, en die ons de grootste schade doen binnen de poorten van onze wil. Aangezien het gewis zo is, moeten wij niet terugwijken, doch des te koener voortgaan, hetgeen met het zinnebeeld van de piramide en het opschrift ‘Zo gaat men naar de sterren’ wordt gekenmerkt. Want zoals de piramide bovenaan spits en smal is, doch vervolgens echter steeds breder wordt, zo is ook de weg der deugd in de aanvang verdrietelijk en bezwaarlijk. Doch hoe verder men daarop voortgaat, des te aangenamer en gemakkelijker maakt hem de gewoonheid. En tenslotte loopt de kwestie erop uit, dat hoewel de deugd wegens de hoogste liefelijkheid en het genoegen niet te bereiken valt, men niettemin het leven naar deze moet inrichten.

De vlammen stijgen op waar ze ontsprongen zijn,
Het water der rivieren loopt naar zijn eerste bron.
Wie een ware aandrang tot de deugd bij zich vindt,
Gaat ongehinderd voort tot aan de drempels van de hemel.

XLVI.

Zo zijn de aandoeningen van het gemoed.

Hoewel de gemoedsbewegingen waarmede wij moeten strijden, ons aanvankelijk niet zo zwaar en sterk toeschijnen, zo moeten wij toch niet nalatig zijn om ze te weerstaan en ze aan banden te leggen. Want indien wij ons door hen laten overwinnen en overweldigen, zullen ze er niet mee tevreden zijn dat wij hun onze wil opleggen, doch zullen ze zich ook inspannen om in het verstand binnen te sluipen, het te verblinden en daardoor teweeg te brengen dat het zwart voor wit, helder voor duister, foutief voor waar aanziet, ons voetje voor voetje ten val brengend, tot ze plotseling met ons in de afgrond der dwalingen vallen, waarin het menselijke verstand tot zijn grote ellende wordt rondgeslingerd. Dit wordt met het zinnebeeld van de bril, en het bijschrift ‘Zo zijn de aandoeningen van het gemoed’ aangeduid. Want zoals degene die door een bril kijkt, alles wat hij ziet, waarneemt in de kleur waarvan de bril gemaakt is, en voor het gezicht de kwestie groot of klein is, al naar gelang de bril geslepen is, zo zorgen onze gemoedsbewegingen er voor, dat alles van de verlangens die wij voornamelijk dienen, gelijk lijkt, doordat ze zich voor het oog van het verstand opstellen en het zodanig verwarren dat, wanneer de zieke met liefde iets aanziet, alles hem fraai, gemakkelijk en zoet toeschijnt, doch wanneer hij van haat vervuld is, datzelfde hem slecht, afschuw-wekkend, ruw en moeilijk toeschijnt.

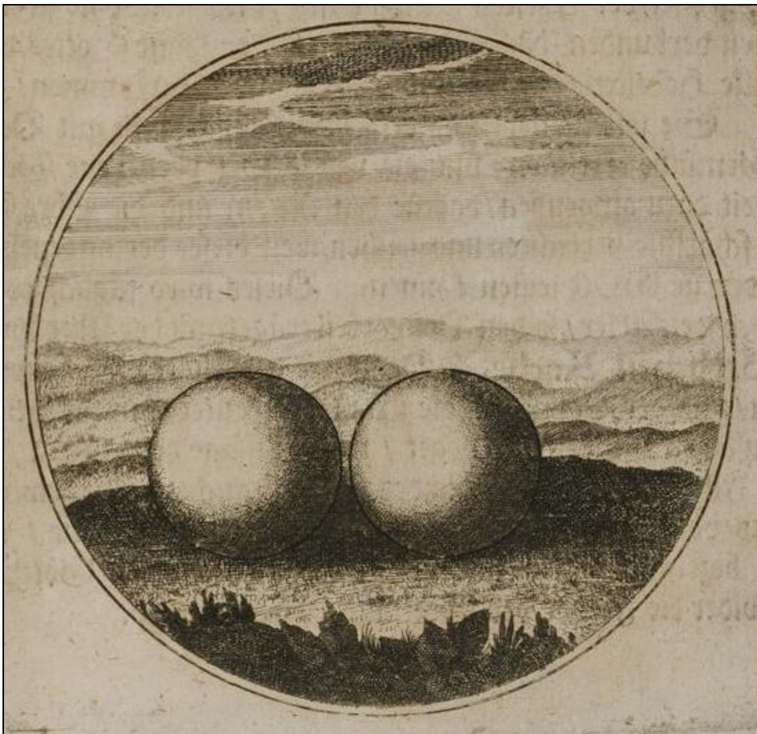
Het licht der zintuigen verwart; het verwart het gemoed.
Door lust en opwinding wordt de verstandigste man een dwaas.
Zoals deze bril ons de kwestie voorstelt,
Zo onderscheiden wij ook de schade en het goede ervan.

XLVII.

Vriendschap zonder deugd.

Aangezien wij de vrienden tot het volbrengen van dit leven meer nodig hebben dan water en vuur, en men hen terecht voor de grootste schat moet houden die ons door God verleend is opdat wij met eerlijke mensen en trouwe vrienden vertrouwelijk kunnen leven, aangezien zij ons de grootste hulp kunnen betonen hetzij bij het genieten van aangenaamheden of het overwinnen van de bitterheden van dit leven, zo is de keuze van grote belangrijkheid, opdat wij diegenen tegenkomen die voldoen aan de scherpe en ernstige wetten der vriendschap. Hieronder is het eerste, dat de vriendschap gegrond is op de deugd, opdat ze altijd moge duren, zoals dit in het zinnebeeld met twee elkaar rakende bollen[15] en het opschrift ‘Vriendschap zonder deugd’ aangeduid wordt. Want zoals, naar het bewijs der geometrie, twee kogels of cirkels elkander slechts op één enkel punt raken, zo kan de vriendschap die niet op deugd gegrond is, noch veilig, noch zeker zijn, doch is ze foutief en verknipt. Vandaar dat wij zien, dat vele vriendschappen die nog zo stevig leken te zijn, vergaan en uiteengerukt worden, aangezien aan de band waarmede ze tezamen gebonden en onderhouden hadden moeten worden, de deugd ontbreekt.

[15] In de afbeelding staan ze los van elkaar.

Zowel plezier als nut brengt de vriendschap in deze wereld,
Die haar moeder ook niet kan overleven.[16]
Twee bollen raken elkander slechts op één punt,
En slechts deugd zorgt ervoor dat vriendschap stevig houdt.

[16] Onduidelijk.

XLVIII.

Naar de goddelijke wraak.

Hoe groter de macht van de vorsten is, des te meer zij eraan gebonden zijn om te erkennen, dat zij die van de hand Gods, waarvan alle hoogheden, rijken en heerschappijen afstammen, ontvangen hebben. Zij moeten wel degelijk bewijzen, dat zij die met dankbaar gemoed erkennen, en de door God verleende macht en hoogheid ertoe aanwenden om de roem en de eer van God ten scherpste te bevechten en wreken, aangezien dit de aangenaamste dienst is die zij God kunnen bewijzen. Dit wordt passend voorgesteld door de adelaar die de bliksemschicht draagt, met het opschrift ‘Naar de goddelijke wraak’. Want zoals de adelaar de vogel van Jupiter is, en de bliksemschicht de wapenen betekent waarmede hij de schuldigen pleegt te straffen, naar de vermelding door de Ouden, zo zal ook een vorst die dit zinnebeeld wil gebruiken, bewijzen dat hij het verschuldigd is om het van God ontvangen goede te erkennen, en dat hij ook openlijk wil getuigen en stellen dat hij een dienaar van de goddelijke wraak is jegens de vijanden van de goddelijke naam.

Gij, die de vromen eren, de slechteriken moeten vrezen,
Legt gewillig staf en zwaard aan de voeten van uw God.
Gedenk, dat deze macht door hem aan u is opgelegd,
Zoals de bliksemschicht gedragen door de vogel van Jupiter.

XLIX.

Vliegen of rusten.

Het past een groot en dapper gemoed beter het leven in stilte, zonder het volbrengen van een voortreffelijke deugd of roemwaardige daad, door te brengen, dan kleine en bij zijn grootmoedigheid niet passende dingen te verrichten. En men heeft wel vaker gezien, dat enkele dappere lieden door een sprong zijn gekomen naar de top van de regering en de vredes- en oorlogsverrichtingen daarvan, waar men aanvankelijk bijna aan hun bekwaamheid had getwijfeld aangezien het hun aan de gelegenheid ontbrak om ervaring op te bouwen, terwijl zij toch daarna na goed afgeronde aangelegenheden hebben bewezen, dat belangrijke kwesties naar de mate van hun grootmoedigheid toch zeker wel passend zijn geweest. Wie daarom wil aantonen dat hij niet van plan is om geringe kwesties aan te vangen, doch veelmeer het stille leven in rust wil doorbrengen, kan het gemakkelijk met het zinnebeeld van de paradijsvogel, die men uit Oost-Indië naar ons toebrengt, en het opschrift ‘Vliegen of rusten’ verduidelijken. Want zoals deze vogel, omdat hij geen voeten heeft, moet vliegen of rusten, zo toont degene die niet de gelegenheid heeft om iets groots te doen waarin hij zijn dapperheid zou kunnen bewijzen, dat hij liever zijn leven in stilte en eenzaamheid eerlijk besluit en neerlegt.

Een grote geest vliegt zo hoog als hij kan komen.
Willen echter tijd en storm hem de veren afsnijden,
Zo kan hij dit ook met stille moed lijden.
Veel beter in de rust, dan op de baan van de menigte.

L.

Dwazen bijt hij.

Al zijn onze vijanden sterk en machtig, toch moeten wij daarom nog niet vrezen, noch ons aan hen gewonnen geven, aangezien het zeker is dat zij gelijk een kettinghond zijn, die niemand kan bijten wanneer die hem te na komt. Hoezeer zij derhalve ook met ons strijden en tegen ons opstaan, zo kunnen zij niettemin nog geenszins zonder onze wil, voor zover wij hen niet te na komen, ons bereiken of verwonden, aangezien het een uitgemaakte zaak is dat niemand verwond wordt dan alleen door zichzelf, namelijk wanneer hij met zijn wil de kwade raadgevingen van zijn vijanden bijvalt. Wie met hen behoedzaam wil omgaan, kan zich van dit zinnebeeld van een kettinghond, met het bijschrijft 'Narren bijt hij' bedienen. Want hij is gewis een dwaas die een kettinghond zo te na komt, dat die hem grijpen en bijten kan. En hij heeft over niemand dan zichzelf reden te klagen.

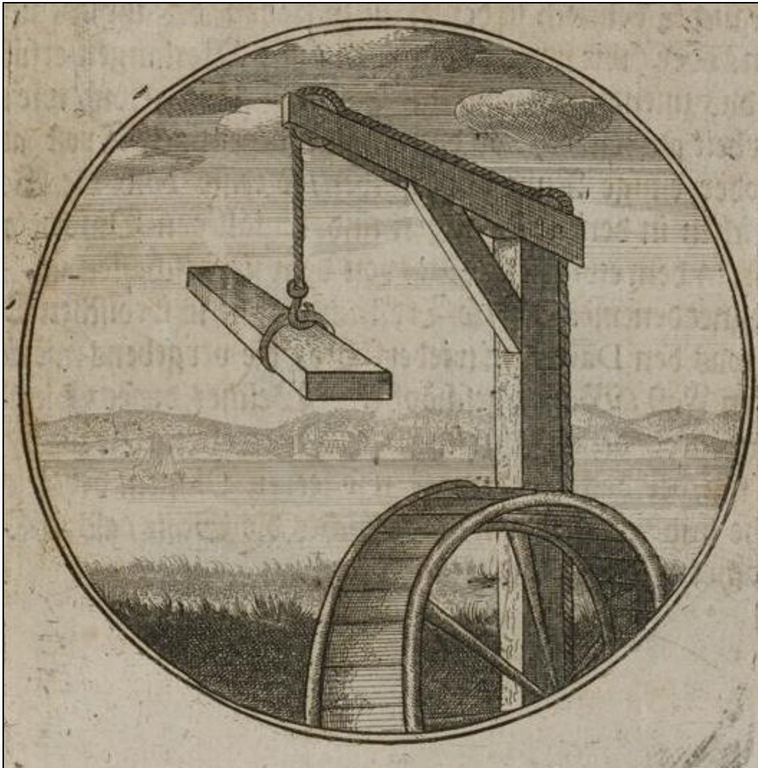

De toorn der vijanden vermag ons niet een haar te krenken,
Voor zover dwaasheid ons niet aan hun voeten legt.
Hun grote ijver kan niet verder om zich heen bijten
Dan honden wier hals zelf banden en kettingen draagt.

LI.

Verstand gaat boven krachten.

Wie slechts op zijn macht en zijn krachten vertrouwende, grote dingen wil aanvatten, en ervan uitgaat dat hij ze op die manier kan volbrengen, zal - al is hij van grote macht voorzien - zich niettemin bedrogen bevinden, aangezien het gemakkelijk kan geschieden dat er iemand anders gevonden wordt die, weliswaar met minder vermogen, doch groter verstand begiftigd, hem overtreft. Temeer daar de kwestie die door het verstand met bescheiden krachten volbracht wordt, zoveel belangrijker is dan die, waarbij het slechts op de krachten aankomt: zozeer moet de voorkeur worden gegeven aan de vermogens van de ziel boven de zintuigen van het lichaam. Wie er prijs op stelt te laten zien dat hij meer het verstand dat met matige krachten begiftigd is, dan grote krachten zonder verstand waardeert, kan het door dit zinnebeeld doen, waarin een machine wordt afgebeeld met behulp waarvan iemand een veel grotere last kan opheffen dan hij met alle krachten vermag om het alleen te doen, aan welk zinnebeeld het opschrift ‘Verstand gaat boven krachten’ toegevoegd is. Want juist op die manier wordt door verstand en wetenschap teweeggebracht, wat door sterkte alleen niet kan worden verkregen.

Overweeg bedachtzaam de wonderwerken der aarde,
Het zware ijzer van de Kolossos, de macht der piramiden,
En wie de reuzenbouw tot stand heeft gebracht.
Dan zult ge toegeven, dat verstand boven sterkte gaat.

LII.

Vergeefse arbeid.

Zo groot is de waarde van onze zielen dat, al zouden ze eindig zijn, er niettemin niets in de wereld te vinden is dat hun genoegen zou kunnen doen, of (hoe groot het ook is) hun verlangen zou kunnen vervullen zonder het oneindige, namelijk God. En gewis, hoeveel werk men ook aanwendt om voor het gemoed enige troost te vinden of enige rust te ontdekken, zo treft toch de ziel niets dergelijks in de vluchtige en vergankelijke dingen aan, dan alleen in de eeuwige God door wie ze geschapen is. Overigens gebeurt degenen die troost en rust in aardse dingen zoeken, wat de Danaïden overkwam, die vergeefs met[17] een door gaten doorboord vat water hebben geschept. Hetgeen dit zinnebeeld over hen aanduidt, waarvan het opschrift ‘Vergeefse arbeid’ op diegenen lijkt die het lege met net zulke lege dingen - zoals al het aardse - willen vullen, aangezien niets de ziel kan verzadigen en vervullen dan God, die haar gemaakt heeft.

[17] Lees evenwel: “in”.

De grote geest der ziel wordt door niets gevuld dan Gods liefde.
Voor haar verlangen is de wereld nog veel te klein.
Wie hier genoegen zoekt, schept water met de zeef,
En strooit in de woeste zee onvruchtbaar zaad in.

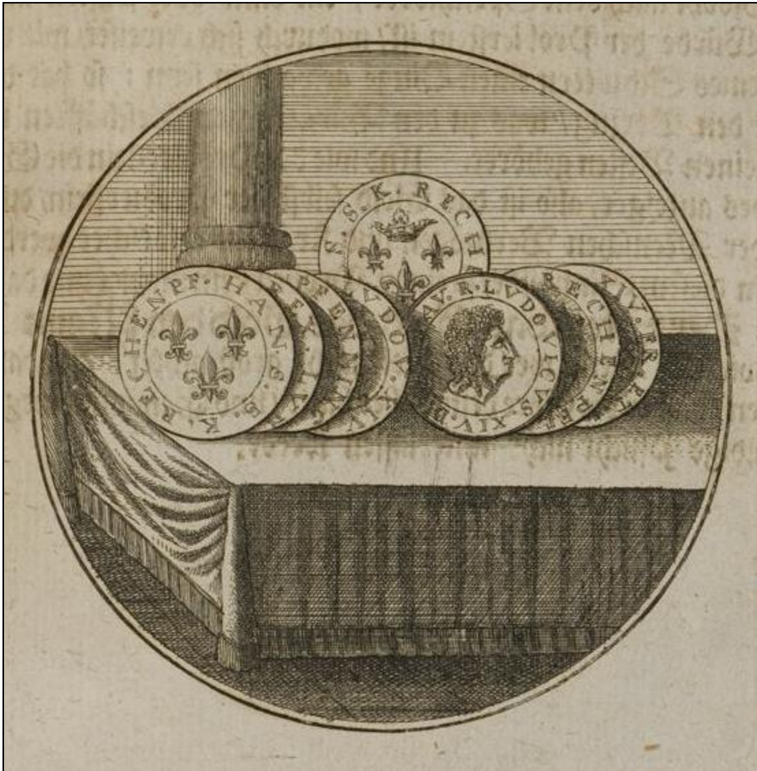
LIII.

De wisseling der dingen.[18]

In zoverre men datgene wat in de wereld voorkomt, met aandacht bekijkt, is het gemakkelijk om de wisselingen en veranderingen van alle dingen waar te nemen. En hoewel, wanneer wij alle tijden overdenken, dit zo blijkt te zijn, zo schijnt het toch alsof in dit tijdperk waarin wij leven daarvan iets meer dan in vele voorafgaande door de ogen der toeschouwers bemerkt wordt. Want wij zien, dat lieden van geringe stand zijn opgestegen tot de hoogte waarop zij kroon en scepter dragen; en anderen, die rijkdom bezaten, daarvan verdreven en ervan beroofd zijn geworden; en dat wederom anderen als aardekinderen, aangezien zij vanuit slechte geboorte in de hoogte zijn gekomen, een zo hoge positie van eer bereikt hebben, dat zij als het ware aan de ogen worden onttrokken, waarvan zij toch wederom met een des te zwaardere val ter aarde zijn gestort. Wie zich deze veranderingen en wisselingen voor ogen zou willen stellen, kan dit zinnebeeld met de rekenpenningen en het opschrift ‘De wisseling der dingen’ aanwenden, aangezien zoals bij het rekenen de penning die een grote som beduidt, spoedig in een andere of wellicht nog in dezelfde rekening het allerkleinste getal vormt, zo kunnen diegenen die het hoogste geluk en een voortreffelijke eer slechts een korte tijd met verval gehad hebben, zich niet minder met onbestendige en naar verandering der tijd geldende dingen (net zoals rekenpenningen dat zijn) laten vergelijken.

---

[18] De titel geeft: “Der Wechsel der dinge”; de tekst geeft: “Der Dinge Wechsel”.

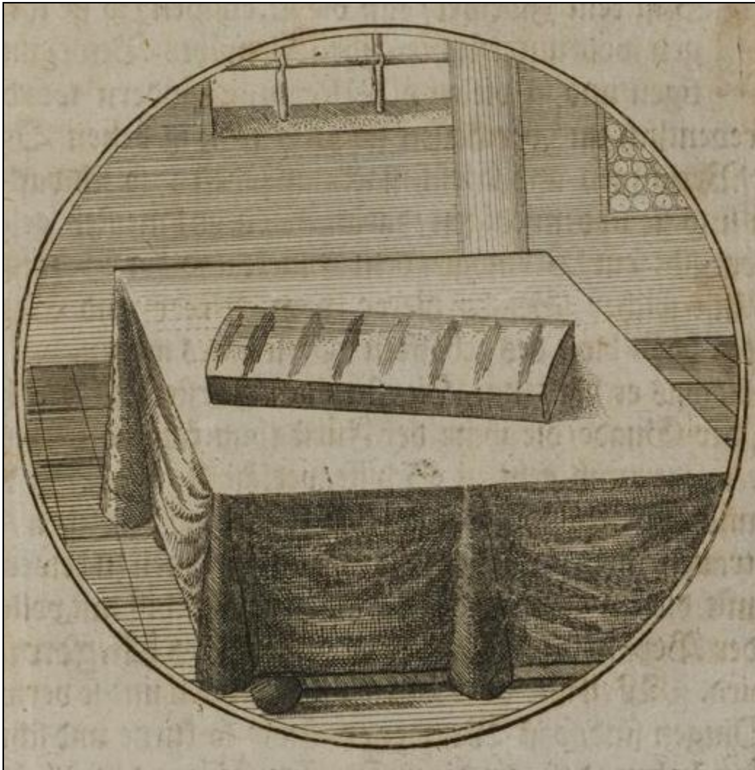

Wat maakt het uit, of iemand zich in slechte stof hult,
Of in scharlaken? De bedelaars en de rijken
Zijn hier met de penningen bij het rekenen te vergelijken,
Waar de ene, net zoals hij ligt, als veel, dan wel weinig geldt.

LIV.

De steen het goud, het goud de man.

Hoewel volgens het spreekwoord een ambt of enige andere waardigheid de toetssteen is waardoor blijkt in hoeverre iemands schouders tegen een aangelegenheid opgewassen zijn, zo heeft toch hiervan de voorkeur hetgeen tot de burgerlijke zaken en het algemene beste behoort. En zoals de toetssteen de gradatie van het goud aanduidt, zo is het goud zelf de toetssteen waardoor het vermogen en de krachten der mensen onderzocht worden, hetgeen in dit zinnebeeld, dat een toetssteen schildert en daarbij schrijft ‘De steen het goud, het goud de man’ wordt aangeduid. Want wie het goud niet groot acht, geeft daarmede te verstaan, dat hij de eer des te hoger acht, en omwille van de winst zijn verschuldigde plicht niet zal nalaten.

Niet alleen het ambt toont het vermogen van de man.
Het hart wil de mond vaak voor ogen leggen.
Wie eer en deugd bemint, vindt geen enkele schat liefelijk.
De steen toetst het geld, het goud toetst de mens.

LV.

Het zekere voor het onzekere.

Het lijdt geen twijfel dat de mensen, wanneer zij hun handelingen goed zouden onderzoeken, hun gemoedsbewegingen zouden verzachten en over veel dingen hun mening zouden veranderen. Want hoe stoutmoedig en vermetel zij ook zijn in de kwesties die hun verlangen en smaak aanstaan, zo zwak en ingetogen zijn zij in datgene waaraan hun het meeste gelegen is. De een geeft zijn vermogen over aan het geluk en de scheepvaart naar Indië, met zulk een gevaar dat hij van de zee en zeerovers te duchten heeft; zuiver en alleen vanwege het verhoopte gewin. Een ander wendt, hetgeen hij heeft, aan ten dienste van een vorst, uit zuivere hoop op de genade die de vorst die daartoe bewogen is, hem kan betonen. Weer een ander gaat scheep, verlaat de aarde waarop hij geboren is, en zoekt een vaderland dat hij nimmer gezien heeft, zuiver uit het vertrouwen dat hij daarin meer verwerft dan in het land dat hij verlaten heeft. Hetgeen met dit zinnebeeld, waarin een schip met volle zeilen, en het bijschrift ‘Het zekere voor het onzekere’ wordt aangeduid. Aangezien wij onszelf te veel toevertrouwen en zo stoutmoedig zijn in deze kwesties, is het een wonder dat wij dusdanig korte en zwakke gedachten hebben, dat wij er een bezwaar tegen hebben om de onzekere goederen van dit leven (om de gewisse van het zalige leven onder de hemelse te verkrijgen) te verachten.

Naar ongewis goud in gene wereld in te schepen,
Laat (hetgeen ons zeker is) men huis en vaderland achter.
Ach! Dat wij toch voor de wereld de hemel zo grepen,
En een zeker goed voor ongewis land.

LVI.

Zo bevindt gij te leven.

Diegene beklaagt zich zonder reden over de slechte toestand, of beschuldigt, zoals men zegt, het geluk, die meent dat het hem onrecht doet; dat het hem niet alles wat hij verlangt of slechts met zijn gedachten en lusten kan begrijpen, toewerpt, aangezien hij zichzelf niets heeft voorgenomen om ijver of transpiratie aan te wenden. Wie dit wil leren, neme het zinnebeeld met de handen die aren verpulveren, en de woorden: ‘Zo bevindt gij te leven’. Want zoals degene die het graan uit de aren wil verzamelen, de handen moet uitsteken en arbeiden, zo moet ook diegene die de beloning der deugd of de eer en roem die in deze wereld verworven worden, of enig vermogen wil verkrijgen, arbeiden en de handen gebruiken. Wanneer hij het echter niet doet, mag hij zich over niemand anders dan zichzelf beklagen, omdat hij de gelegenheid om zichzelf te helpen heeft laten voorbijgaan, terwijl hij geweten heeft dat geen enkel ding, wanneer men alles goed afweegt, zo slecht is, dan datgene wat niet feitelijk tegen grote arbeid moet worden ingeruild.

Wie de handen slechts in de schoot wil samenvouwen,
Mag niet over geluk en kwade tijden klagen.
Wat in de wereld ons voedt en gelukkig maakt
Wordt tegen arbeid ingeruild, met moeite voortgebracht.

LVII.

Ook vriend na de dood.

Er valt in de wereld niets hoger te achten, dan een zekere vriend. Wie deze vindt, heeft reden om zich gelukkig te achten dat hij zulk een grote schat heeft gevonden. Desalniettemin moeten wij, aangezien de wetten der vriendschap eeuwig zijn, niet alleen zolang wij leven met deze één van wil zijn, doch ook na de dood zijn aangelegenheden bevorderen en zulks bij alle gelegenheden betuigen. Wie dit wil aanduiden, kan zich van het zinnebeeld bedienen waarin een verdorde of gestorven boom staat, met een wijnrank vol druiven en het opschrift ‘Ook vriend na de dood’. Want - net zoals de boom terwijl hij reeds verrot is, toch nog dezelfde dienst doet die hij, toen hij nog groen was, ter ondersteuning en verdere hulp aan de wijndruiven betoond heeft - zo is het ook juist dat de overgebleven vriend ook na de dood de vriendschap voortzet.

De ware vriendschap is niet slechts voor dit leven.
Ze volgt, wanneer wij dood zijn, bedroefd het lijk na;
Voelt wanneer wij reeds vergaan zijn, nog ons ongemak.
Ook de verdorde boom omarmen nog de ranken.

LVIII.[19]

Geen enkel geluk duurt lang.

Aangezien alles wat in dit leven voorkomt, onbestendig en veranderlijk is, zal diegene zich zeer bedriegen die ervan uitgaat dat de liefelijkheden ervan eeuwig zullen duren, of tevens dat de ellende altijd blijvend is. Wie dit begrijpt, moet zijn leven dusdanig inrichten dat hoe gelukkiger hij is, hij zich er des te meer op voorbereidt om de ongemakken die kunnen volgen, op te nemen, en het voor zeker houden dat zowel de zoet- als bitterheden elkander zodanig afwisselen, dat het ene het andere op de voet volgt. Hetgeen de Ouden te verstaan hebben willen geven toen zij gezegd hebben, dat Jupiter twee kruiken heeft: de ene vol ongeluk, de andere vol geluk, waaruit hij voortdurend goed en kwaad afwisselend over de mensen uitgiet en uitdeelt. Hetgeen ook door dit zinnebeeld - waarin een tempel is, aan de deur waarvan twee kruiken staan met het opschrift ‘Geen enkel geluk duurt lang’ - wordt opgeworpen. Aldus kan de schouwing van dit aspect voor de gelukkige mensen aanleiding zijn om behoedzaam te leven, doch aan de ongelukkigen troost geven.

[19] Een bijzondere notatie voor ‘LVIII’.

Geluk en ongeluk giet gelijkelijk uit twee kruiken
De hemel over ons uit. Nu eens hagelt het op ons los,
Dan weer kan in fraaie lucht het hoofd op rozen liggen.
Geen enkel geluk duurt lang, al is het nog zo groot.

LIX.

Des te beter aan te spannen.

Wie in een aangelegenheid (ze moge zijn wat ze is) het werk zo hoog zou willen steken, en zich de aangevangen kwestie zo gelegen zou willen laten zijn, dat hij zich voorneemt om die onverschillig of zonder enig ademhalen[20] te verkrijgen, die zou zich zeer gewis bedrogen bevinden. Want wanneer hij de krachten het meest nodig heeft, moeten ze hem verlaten, evenals de moed om het werk uit te voeren dat hij zozeer heeft laten versloffen. Wie nu, om dit euvel te vermijden, de aangevangen arbeid enigszins nalaat en zich ontspant, opdat hij er des te ijveriger wederom mee aan de slag kan gaan, kan zijn mening met dit zinnebeeld van een - zogezegd - ontwapende boog, of waaraan de pees heeft losgelaten, en het bijschrift ‘Des te beter aan te spannen’ voorstellen. Want zoals een boog die steeds aangespannen is, uiteindelijk als vermoeid toegeeft en slap wordt, zo worden ook de krachten van het lichaam en de ziel week, wanneer ze niet ergens in vergemakkelijkt of verzorgd worden, om daarmede net als met een kruid de smaak op te wekken en de arbeid des te gemakkelijker te doorstaan.

---

[20] “(...) ohne einige Nachlassung (...0”. Kennelijk een dubbele ontkenning, zoals vaak in deze oude werken voorkomt.

Zowel het lichaam als de geest wil vrijgelaten worden.
Men verzwakt door voortdurend doen de allerbeste gaven.
Om de boog mettertijd nog beter aan te spannen,
Laat men hem dikwijls los en legt de pees neer.

LX.

Zoek jezelf niet buiten jezelf.

Welk nut de mens heeft van zijn zelfkennis, daarvan staan niet alleen alle geestelijke, doch ook wereldlijke boeken vol. In het kort wordt dit aldus uitgedrukt, dat men zegt dat hoe verder iemand voortgaat in zelfkennis, des te verder hij ook in de kennis van God komt. Hetgeen, wanneer wij het juist afwegen[21], de allergrootste winst is, aangezien ons er zoveel aan gelegen is dat wij die - zoveel als sterfelijke mensen slechts mogelijk is - verkrijgen. Zo moeten wij ook niet lui en traag zijn om onszelf te onderzoeken, doch opdat wij dit op de juiste wijze verrichten, is het nodig dat wij begrijpen en zelf gaan uitzoeken waar wij vandaan komen en ontstaan zijn, aangezien datgene moeilijk gevonden wordt wat men op een plek zoekt waar het zijn oorsprong niet heeft. Aldus moet eenieder zich in zichzelf zoeken opdat hij zich vindt, aangezien het niet mogelijk is dat iemand zich vindt en kent wanneer hij zich overal verstrooit en buiten zichzelf rondzweeft, hetgeen door het zinnebeeld van de slak wordt aangeduid, met daarbij het opschrift: ‘Zoek jezelf niet buiten jezelf’. Want zoals een slak nimmer uit zijn huis gaat, doch daarin nauw en ingetogen woont, zo zal ook diegene die in zichzelf inkeert en zich niet ieder ogenblik door de zintuigen hierheen en daarheen laat drijven, spoedig de zwakheid van de sloten waarmede zijn inwendige deuren beschermd zijn, opmerken. En hoe groter de kennis is die iemand hierover verkrijgt, des te hoger zal hij zich verheffen om de ondoorgrondelijke schat der alwetendheid en wijsheid van God te kennen, uit welke kennis allereerst de ware zaligheid van de mens bestaat.

---

[21] überschlagen”.

Voor het allerhoogste goed, God zelf te kennen,
Is dit de juiste weg: ken je zelf.
Ge moogt niet naar Athene voor deze wijsheid rennen.
Vergeefs zoekt een mens zichzelf buiten zichzelf.

LXI.

Zo is de Heilige Schrift.

De Heilige Schrift is het leven en de wijkplaats[22] van diegenen die in de verering en diepe aanbidding van de onsterfelijke God het hoofdwerk van hun gelukzaligheid zoeken. Hij is bovendien een bron waaruit alle goddelijke goederen vloeien en tot nut gedijen van hen, die ze daaruit weten te scheppen en zich toe te eigenen. Hij is de rijkste schat en de vermogendste schatkamer waaruit alle middelen genomen en tot heling van alle gebreken aangewend kunnen worden voor diegenen, die hem met verschuldigde eerbied en onderwerping van het gemoed lezen. Want men moet niet in de exegese daarvan op blinde wijze de uitleg van eenieder volgen, doch de mening der algemene kerk en zijn beproefde leraren, die zijn waarheid onvervalst bewaren. Wie zich uit een zo groot goed niet met ernst wil stichten, doch door hovaardigheid opgeblazen zich toeëigenen om naar hun eigen mening en de aldus ontstane dwalingen de Heilige Schrift uit te leggen en te verklaren, doordat zij die ten dele verdraaien, ten dele overhoop gooien en aldus vervalsen en de ware en oprechte duiding geen geloof schenken, doch veelmeer de nieuwigheden en dwaasheden van de ketters volgen, die trekken zelf het kwaad naar zich toe, en verkeren de gezondste artsenij in vergif, hetgeen met dit zinnebeeld, waarin het kruid oleander (waarover Matthiolus[23] spreekt) geschilderd is en waarbij geschreven is ‘Zo is de Heilige Schrift”, uitgelegd wordt. Want over het kruid wordt gemeld, dat het voor de mens gezond, doch voor de dieren giftig en dodelijk is.[24]

---

[22] “Auffenthalt”.

[23] Matthiolus, ‘New-Kreuterbuch’, 1626, p. 385 D.

[24] Matthiolus waarschuwt echter dat het kruid voor mens en dier dodelijk is, maar dat het als tegengif kan dienen wanneer iemand door een giftig dier gebeten is.

De Heilige Schrift is de troost en het leven van de mensen,
Een bron die ons net zoveel heil als druppels kan geven.
Een schat die eeuwig blijft, de overvloed van de rijkdom.
Waarom moet hij dan voor zovelen tot gif worden?

LXII.

De waarheid.

Het licht dat de edele waarheid zowel in zich heeft, alsook aanbiedt om het aan anderen mede te delen, is van zulk een helderheid, dat zodra het verschijnt, de duisternis, valsheid en leugen gegrepen kunnen worden. En hoewel deze met alle krachten ernaar toewerken dat ze de waarheid tegenspreken en haar door bagatelliseren zouden willen onderdrukken, toch wordt ze niet onderdrukt, doch legt met haar licht de leugens een stilzwijgen op en remt hun tongen. Hetgeen met het zinnebeeld van de kikvorsen en het opschrift ‘De waarheid’ gekenmerkt is. Wie anderen wil betuigen dat hij een vriend van de waarheid is en haar kracht erkent, hetgeen in de beteugeling van hun monden - die zij niet juist eren - bestaat, kan dit zinnebeeld voor zich gebruiken.

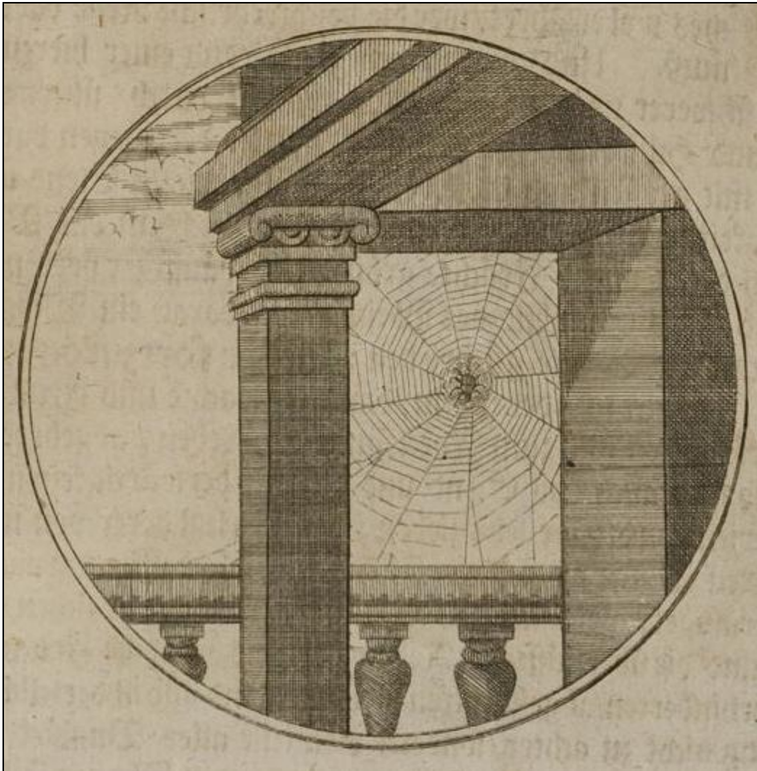

De valsheid verdraagt zich goed met geschminkte monden,
En hult de leugen dikwijls in gedaanten van de waarheid.
Alleen moet haar nevel voor deze zon verdwijnen
En, als het kikkergekwaak, bij licht stil zijn.

LXIII.

Strikken der ijdelheid.

De ijdele mensen die hun handelingen zodanig inrichten, dat ijdelheid en kwade zin, die in menselijke kwesties heersen, datgene is wat zij volgen, weven dusdanige draden, zoals men zegt, en strikken der ijdelheid, dat ze zo subtiel en zo onbruikbaar zijn als de spinnenwebben. En zeker, wanneer men de kwestie goed overweegt, zijn alle handelingen onnuttig, verdrietelijk en zwak die tegen de goddelijke wet worden aangevangen, en daarin nog erger dan de spinnenwebben, aangezien ze - al zijn ze nog zo dun en zwak - niettemin hun uitvoerder zo hevig verwikkelen en strikken, dat hij ongeacht alle aangewende krachten zich op geen enkele wijze uit deze verwarringen zonder goddelijke raad kan losmaken, en uit de door hemzelf gemaakte strikken en netten kan ontwikkelen. Hetgeen met het zinnebeeld en het bijschrift ‘Strikken der ijdelheid’ wordt aangeduid.

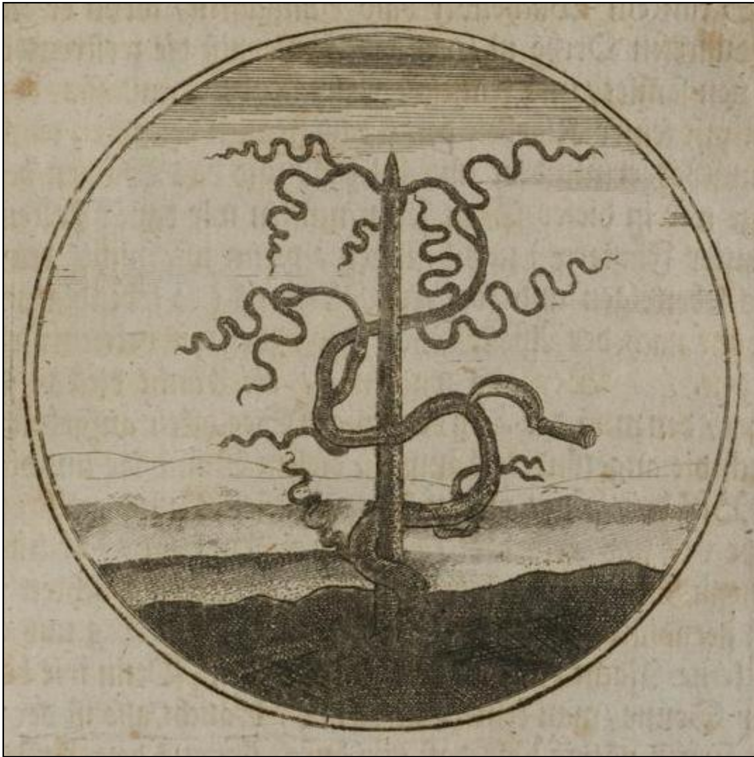

Wie zijn vermetele doen, begint zonder God en raad,
Begeerte en ijdelheid naar hoofd en leiders heeft,
Spint weliswaar vaker een garen subtieler dan de spinnen,
Waaruit hij echter zelf (zoals dezen) niet kan ontsnappen.

LXIV.

Beter vooruitkomen.

Dit leven heeft veel beslommeringen en ongelukken. Het ervaart goed wie de bezwaarlijke reis daardoor doen moet. En hoe minder geduld iemand hiertoe medebrengt, des te zwaarder wordt het hem, wanneer hij niet door bovennatuurlijke troost en hulp wordt opgericht. Wie daarom wil aantonen dat hij met groot en dapper gemoed deze ellende en verdrietigheid verdraagt, en erkent dat het het middel is waardoor de vruchten der deugd groter en veelvuldiger zijn, kan het aanduiden door dit zinnebeeld van de wijnstok, waaraan een sikkel vastzit en waarop de woorden ‘Beter vooruitkomen’ zijn geschreven. Want zoals de wijn, opdat die groeit en vruchten brengt, besneden moet worden en ten dele tevens de wijnranken moeten worden afgebroken, zo zijn ook de ellende en de beslommeringen (zoals de dood van degenen die wij zeer liefhebben), het verlies van de door ons hooggeschatte dingen, en de uitblijvende afloop van datgene waarnaar wij zozeer verlangen, net als de sikkel waarmede het rotte hout en de overbodige wijnranken, die verhinderden dat ze de ons passende vrucht dragen, worden afgesneden. En dus moet op dat verlies in het geheel geen acht worden geslagen, doch veelmeer moet al het ongeluk grootmoedig verdragen en doorstaan worden, aangezien het inderdaad teweegbrengt dat wij meer de ons passende vruchten zowel dragen als verkrijgen.

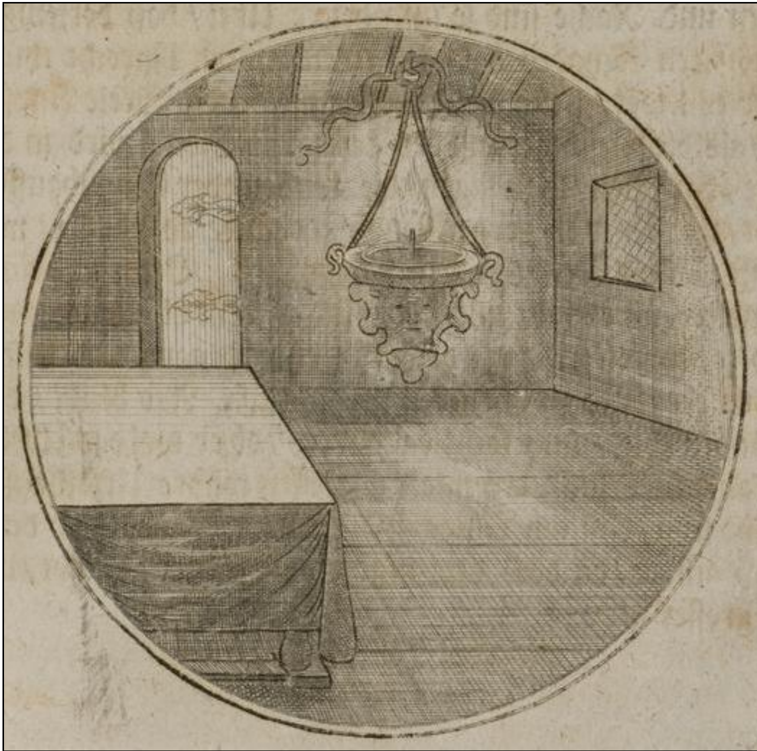

Laat goederen, eer en genot de last van het geluk zijn,
Trek met gelatenheid wens en genoegen in.
De hand des hemels is een tuinier bij de vromen,
Die deze bladeren neemt om beter vooruit te komen.

LXV.

Tot de dag aanbreekt.

Een wakende kan spoedig inslapen wanneer hij in een donker oord is, aangezien de duisternis de verstrooide zintuigen bijeenpakt en gemakkelijker tot rust aanleiding geeft, terwijl het licht met zijn helderheid de slapenden wekt, de krachten van het gemoed opmontert en belevendigt, en het waken bevordert. Zolang wij in deze wereld leven, moeten wij ervan uitgaan dat wij ons in louter duisternis bevinden wanneer wij niet door het licht van het levendige en ware geloof dat wij bekennen (dat levendig is door de liefde, waarnaar de apostolische leer is), verlicht worden. Wie dus wakende de nacht van dit leven doorbrengt, moet de dag der eeuwige zaligheid opgeven. Het-geen door de aangestoken lamp in dit zinnebeeld en het bijschrift ‘Tot de dag aanbreekt’ voorgesteld en onderwezen wordt. Het wordt van ons geëist dat wij ons licht, door heilige ijver ontstoken, in het geloof en goede werken laten schijnen, tot na de beëindigde nacht van dit leven aan ons de dag zal verschijnen die geen nacht heeft in het andere leven. Want zoals men bij opgaande zon geen lamp meer nodig heeft, zo is ook het geloof niet verder nodig dan dat wij ons erdoor uit de duisternissen van deze wereld wegrukken, aangezien er in het eeuwige leven niets meer te geloven is. Doch datgene wat wij geloofd hebben, valt er te erkennen en te genieten.

Ons weten en verstand steken in louter duisternissen,
Wanneer het heldere licht van het geloof ons niet zijn schijn zou geven.
Dit laat zo lang niet ons de moede ogen sluiten,
Totdat de eeuwiggrote dag eindelijk zelf zal aanbreken.

LXVI.

Het kwaad van de toorn.

Toorn en wraak zijn zulke ongelofelijke euvels, dat degene die iemand anders onrecht doet, een veel grotere schade heeft dan die het lijdt, net zoals het verlies dat de ziel ondervindt, groter is dan de last voor het lichaam. Hierop wordt in dit zinnebeeld, waarin zogezegd de lijken of steenhopen van een stad en zijn neergehaalde gebouwen worden afgebeeld met het opschrift ‘Het kwaad van de toorn’ gewezen; net zoals een groot gebouw wanneer het omvalt, alles wat onder hem is ook meteen neerwerpt en verplettert, terwijl het toch zelf niet gans en stevig blijft, doch eveneens in stukken moet gaan. Aldus blijft degene die anderen schade toebrengt er evenmin vrij van, al erkent hij het kwaad dat hij bij zichzelf aanricht niet. De ware oorzaak daarvan is, dat wij zo blind zijn, dat wij geen enkele andere schade dan die het lichaam treft, groot achten, terwijl toch die welke de ziel aangaat, onvergelijkelijk groter is.

Zie het steen en tegelpuin, deze lijken van stevige muren,
Die de ongetemde toorn niet langer heeft laten duren.
Bedenk wanneer hij in deze dingen zulke krachten tonen kan,
Wat kan hij dan niet in het geweten voor verwoesting aanrichten.

LXVII.

Waar hij heen valt, zal hij liggen.

Er zal ons in dit leven niets méér gelegen zijn (aangezien ons daaraan het meeste gelegen is), dan dat wij het einde goedmaken en, zoals bij het kopen pleegt te geschieden, de laatste prijs van onze grote reis vaststellen, die wij aanvangen wanneer wij geboren worden, en eindigen wanneer wij sterven. Tot dewelke aangelegenheid er geen voortreffelijker middel is, dan wanneer wij ons beijverigen om juist te leven, aangezien het zeker is, dat net zoals het leven bewerkstelligd wordt, dat ook met de dood zo moet zijn. Wie het belang daarvan wil afwegen, kan in plaats van een wekker dit zinnebeeld aanwenden, waarin een boom waar de bijl aan de wortel is gelegd, doch aan één kant een brandend vuur en aan de andere een rivier geschilderd te zien is, met het bijschrift ‘Waar hij heen valt, zal hij liggen’. Hetgeen moet laten zien dat zoals de boom, wanneer hij omgehakt wordt, blijft liggen op de plek waar hij neervalt, zo ook wij eeuwig moeten blijven in de toestand waarin de dood ons aantreft, aangezien wanneer het mocht geschieden dat hij ons aantreft wanneer wij bij God in toorn en ongenade stonden, wij gewis in de hel en eeuwige pijn komen, doch wanneer wij in Zijn genade en liefde zijn, voortdurend in de heerlijkheid en eeuwige rust verblijven.

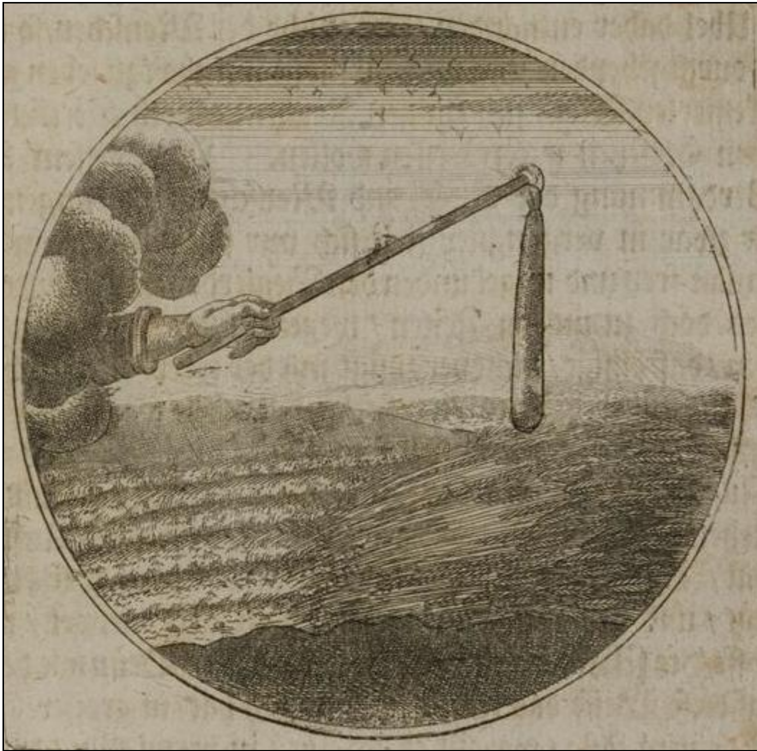

Laat de uren van ons leven, die als licht zand heen vliegen,
Ons zo beoordelen, dat de dood ons niet bedrukt,
Dat het oog, ook als het sterft, ziet wat wij hier hoopten hebben.
Goed geleefd, is goed gestorven; zoals de boom valt, zal hij liggen.

LXVIII.

Het beste dorsen.

De nuttigheid die wij aan de door God in dit leven aan ons toegezonden wederwaardigheden ontlenen, is groot voor degenen die ze met geduldig gemoed opnemen en zich daarom verlangen te verbeteren, aangezien de plagen van dit leven net als een dorsvlegel zijn waardoor het kaf van het koren op de dorsvloer dezer wereld, waarop wij leven, afgezonderd wordt. Wie zich dan ook heeft voorgenomen om alle ongevallen geduldig te verdragen en het leven te veranderen, zal de verlangde graankorrels en vruchten daaruit nemen en verzamelen. Wie echter uit ongeduld klaagt, het geluk beschuldigt en het leven veelmeer tracht te verergeren dan te verbeteren, zal - als wie zelf niets anders dan het geringe kaf is, dat in het vuur thuis hoort - alle vruchten verliezen. Hetgeen door het zinnebeeld van een dorsvlegel met het opschrift ‘Het beste dorsen’ aangeduid wordt. Want terwijl het betrouwbaarste middel om het kaf van onze zonden af te zonderen van het koren, namelijk het geduld, ons wordt aangedragen, zo bedriegen wij onszelf ten zeerste wanneer wij niettemin nalaten om het te betrachten, aangezien wij er zeker van zijn dat, wanneer wij er op passende wijze om verzoeken, wij het van God zullen verkrijgen.

Het kaf der ondeugd, het gruis der ijdelheden,
Wordt slechts door geduld van de bevlekte aarde geveegd.
Om een zuiver graan in Gods schuur te worden,
Moeten kruis en leed ons eerst worden uitgedorst.

LXIX.

De schadelijke vrijheid.

Vanaf het begin der wereld tot op de huidige dag is het grootste kwaad hieruit ontstaan, dat sommigen der mensen die in een doorschietende en ongetemde vrijheid getracht hebben te leven, zich op generlei wijze aan één enkel voorschrift, noch goddelijke of wereldlijke wetten willen onderwerpen. Aan deze bron is de verdoeming van de engelen en mensen ontsprongen. Hoewel men zich er in de achterliggende tijd vrijwel uitsluitend voor heeft ingespannen dat men zich vrij en ongebonden aan begeerten zou mogen overgeven, zo is het toch in onze tijden vanwege onze zonden zover gekomen, dat sommigen, niet vergenoegd met de vrijheid om naar believen te leven, zich bovendien ook de vrijheid aanmatigen om te geloven wat slechts in hun hoofd opkomt. De grootte van dit kwaad kan uit de ellendige toestand waarin heden ten dage sommige rijken en provincies verkeren, worden afgeleid. Wie de ongevoeglijkheid van deze brutale vrijheid wil voorstellen, kan zich van het zinnebeeld met de valk die door de lucht vliegt en de losgeraakte band achter zich aansleept, met het opschrift ‘De schadelijke vrijheid’ bedienen. Want zoals de valk, die op deze wijze de band nog aan zich heeft vastzitten, in groot gevaar is om zich aan een tak waarop hij gaat zitten, te verwikkelen, waarvan hij daarna - naar beneden gestoten, zoals het dikwijls geschiedt - moet hangen, aldus achtervolgt een in ondeugd verstrikte mens, doordat hij naar meer vrijheid streeft, datgene wat hem geenszins van nut is, doch tot nog grotere schade voert.

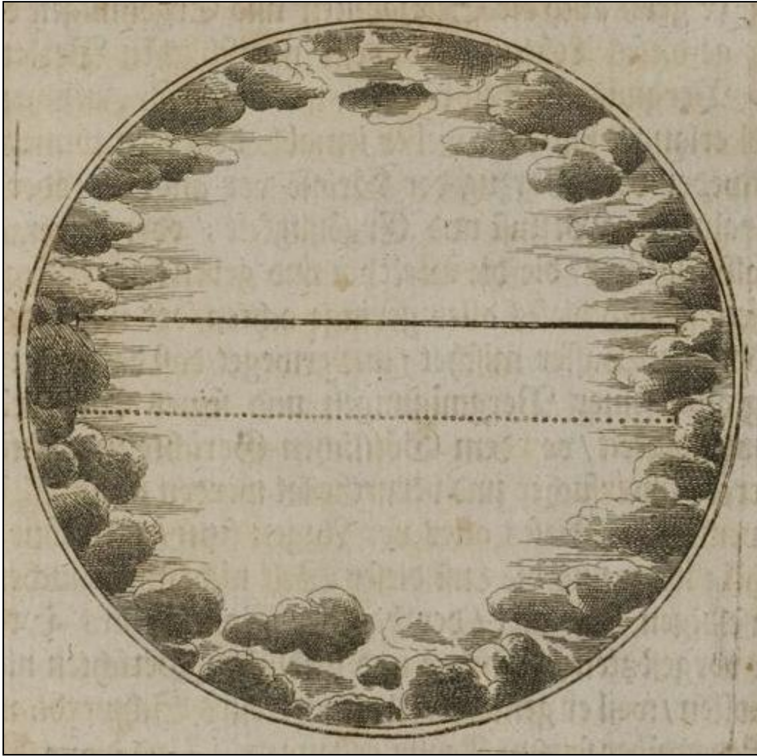

De vrijheid heeft veelmeer dan dienstbaarheid gevangen,
Wanneer ze het zachte juk der deugd heeft afgelegd.
Wat helpt het de havik dat hij aan gevangenschap ontsnapt is,
Wanneer hij nog de banden van de strik des doods draagt?

LXX.

Vanuit dit ogenblik de eeuwigheid.

Geen enkel ding moet hoger gewaardeerd worden, of - om de waarheid te zeggen - behoort meer tot ons, dan de tijd, aangezien wij immers niets méér verspillen dan deze. Wij moeten dit niet betrekken op het verleden of de toekomst, doch slechts op het heden, dat wij genieten en voornamelijk voor ons gebruik moeten aanwenden, aangezien hetgeen in het verleden ligt, niet meer van ons is, en wij van het toekomstige, of het geschieden zal, niet afweten. Vandaar dat het ons past om slechts het huidige te grijpen en zin te verlenen, al is het zo kort dat het niet te meten is dan met het ogenblik dat de kortste maat is die wij met de zintuigen kunnen bevatten. Want zoals een punt ondeelbaar is aangezien die geen deelbare delen heeft, en niettemin uit de punt een lijn ontstaat, zo is een ogenblik, hoewel het niet te delen is, niettemin hoog te schatten, aangezien uit oneindige ogenblikken de eeuwigheid bestaat. Hetgeen met dit zinnebeeld aangeduid wordt, waarin punten en een lijn worden voorgesteld, waarbij de spreuk is geschreven: ‘Vanuit dit ogenblik de eeuwigheid’. Wie de moeite doet om in herinnering te roepen wat voor een belangrijke kwestie het is om niets van de huidige tijd te gronde te richten, kan dit zinnebeeld gebruiken.

Om de tijd, het edelste, rechtschapen te benutten,
Moet men zijn waarde, als kortheid, goed overwegen:
Minuten, uur en dag zijn maten dezer tijd,
Doch dit ogenblik is een deel der eeuwigheid.

LXXI.

Het goddelijke gericht.

Hoe groot ook de zoetigheden en verrukkelijkheden der dingen van dit leven zijn, die aan het menselijke verlangen een genoegen kunnen geven, en ongeacht of iemand daarvan zoveel bereikt zou hebben als hij er maar van begeren kon - het betreffe hetzij het qua grootsheid vooroplopen op anderen, of macht en geweld, of wellust en verrukkingen, of dat iemand de top van alle goederen die de wereld heeft en kan geven, bestegen heeft -, zo zal diegene dit alles toch geringschatten, die onder de wijn van zijn wellusten water mengt, en afweegt dat het einde en de afloop van al zijn genoegens en zijn goede leven de noodwendigheid is om voor het goddelijke gerecht te verschijnen, waar zijn werken onderzocht en veroordeeld moeten worden. En zo iemand zal, wanneer hij zich dit alles voor ogen houdt, zonder twijfel voorzichtig leven en het genoegen van deze wereld niet misbruiken, hetgeen diegene bemerkt, die bij de gasterij van de tiran van alle voorgezette heerlijke en aardige gerechten niets wil aanroeren, aangezien hij gemerkt heeft dat een ontbloot zwaard aan een dunne draad boven zijn hoofd is gehangen. En dit wordt ook door dit zinnebeeld en het opschrift ‘Het goddelijke gericht’ voorgesteld. Wie dit goed in acht neemt, zal deze mens verstandig navolgen.

Gebruik de tijd; doe wat u slechts plezier geeft.
Weet echter, dat gij ook voor Gods rechtersstoel moet,
En dat in alle genoegen, ook waar gij het niet gedenkt,
Het zwaard der wraak boven u aan een draad hangt.

LXXII.

Neiging tot toorn moet men dempen.

Hoewel het ieder mens slecht staat wanneer hij zich gemakkelijk van zijn stuk laat brengen en laat vertoornen, en ook meteen bij de eerste verhitting hetgeen foutief of onjuist gedaan is, straft en richt, zo zal toch wanneer men een vergelijking trekt, bevonden worden dat dit tot nog veel grotere oneer leiden voor degenen aan wie een grote macht of heerschappij is toevertrouwd. Derhalve past het zulken om spoedig om te keren en het zich te laten berouwen wat zij al te gezwind hebben gesproken en bevolen. Hetgeen met de bijl en pijlen, die een kenmerk van de Romeinse rechters waren, en de leer 'Neiging tot toorn moet men dempen' wordt aangeduid. Want zoals dezen de tijd namen totdat de bijl en bundel waren opgebonden, en het ondertussen de rechter vrij stond om af te wegen of het dienstig was dat de gerechtsdienaren de bevelen voltrokken, zo is het ook redelijk dat, voordat wij de voorgeschreven straf ter voltrekking overgeven, wij ons vermannen, en het ons voorbehouden om een tijdje te overleggen via welk middel wij het gevaar van het berouw over datgene wat wij wilden dat het niet zou geschieden, zullen mijden.

Velen hebben grote legers, ja, ganse rijken onderworpen,
Echter niet over zichzelf en hun toorn gezegevierd.
Gelukzalig wie de toom daarvan in handen krijgt,
En voordat hij vuur aanblaast, van tevoren de kolen weegt.

LXXIII.

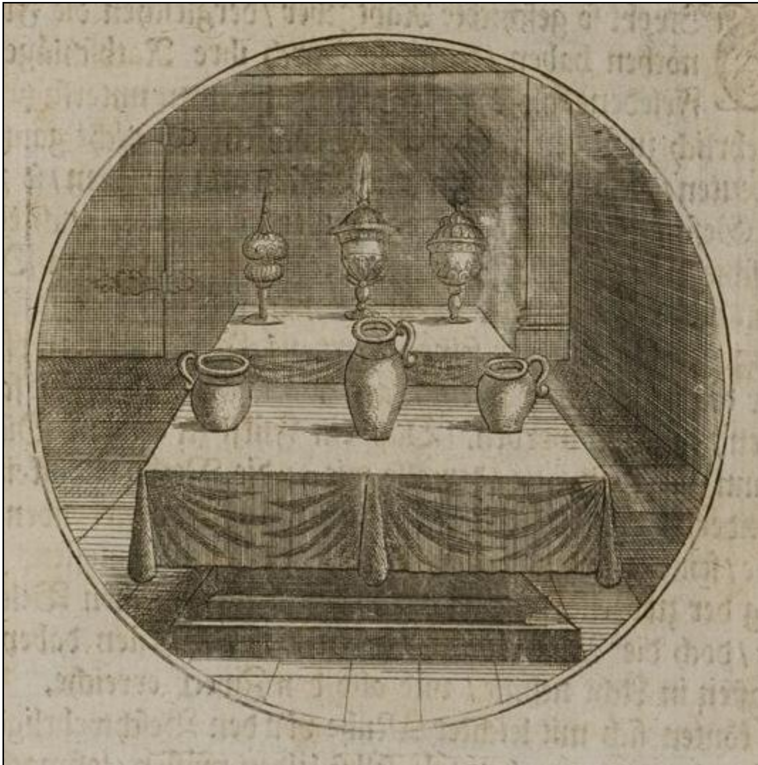
Zulke heb ik gemaakt, zulke maak ik nog.

Degene die door deugd en dapperheid de aanvang van de adel op zijn geslacht brengt, is zonder enige twijfel grotere eer en hoogachting waard, dan wie van de oudste en eerste adel afstamt en deze toch verduistert doordat zijn daden met de schone en dappere daden van zijn voorvaderen niet overeenkomen,[25] aangezien gene de aanvang van zijn geslacht, doch deze in het algemeen het einde pleegt te bewerkstelligen, omdat hij het dappere begin der ouden niet navolgt en de door hen verworven en nagelaten glans en adel niet voortplant. Wie op eigen deugd gestut, bewijzen wil dat hij door zijn bekwaamheid een hogere positie dan waarin hij geboren is, bereikt, kan dit zinnebeeld voor zich gebruiken, waarin twee aarden schalen op een tafel met de woorden 'Deze heb ik gemaakt', en wederom twee gouden en het bijschrift 'Deze maak ik nog'[26], te zien zijn. En dit overigens in navolging van Agathocles[27] die, hoewel hij de zoon van een pottenbakker was, door zijn deugd en geluk koning van Sicilië is geworden en - niettemin zijn afkomst daarom niet geringer achtende - op de schenktafel schalen uit pottenbakkersklei[28] en gouden schalen liet zetten en zijn gasten had getoond hoe hoog hij het achtte, dat hij door zijn verdienste teweegbracht dat hij voordien uit pottenbakkersklei zulke

---

[25] Vergelijk: "Uw ouders hebben hun adel bereikt door eerbare, vrome lieden, altijd de gerechtigheid aanhangig, en de vijand van alle ongerechtigheid geweest te zijn. Aangezien men u thans ook jonkers en edellieden moet noemen, waarom wilt gij dan de voetstappen van uw ouders in dit geval niet navolgen?" Antonius Corvinus, 'Bericht', etc., Erfurt, 1539.
[26] Ook hier is het opschrift van het hoofdstuk niet gelijk aan wat de tekst meldt. Het zinnebeeld toont overigens geen tekst.
[27] Agathocles van Syracuse, 317-289 v. Chr.
[28] "Thon".

gemaakt had en thans gouden kon laten maken. Door welke daad hij naar mijn mening een grotere proeve van deugd heeft bewezen, dan door aan het hoofd te staan van het koninkrijk Sicilië.

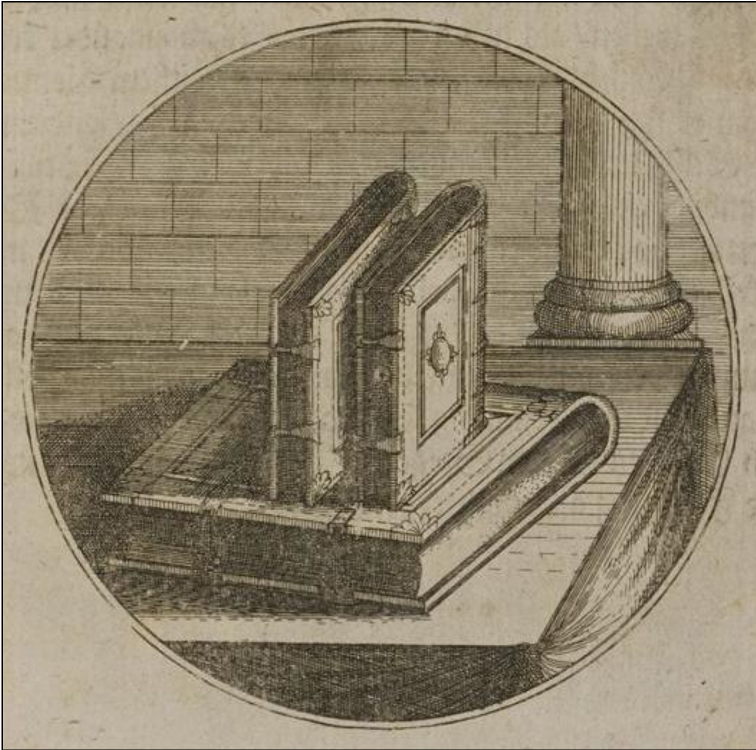
Hij die door eigen zweet in grote waardigheid zit,
Kan gouden en aarden schalen voor zich neerzetten
En deze uitspraak vellen, net als Agathocles:
Die heb ik voordien gemaakt, en deze maak ik thans.

LXXIV.

Zonder gunst en vrees.

Hoewel bekwame raadgevers zoals de vorsten die nodig hebben - opdat zij door hun raadgevingen zowel in vredes- als oorlogsaangelegenheden ondersteund kunnen worden - moeilijk te vinden zijn, zo ontbreekt het uiteindelijk toch niet geheel en al aan lieden met voorzien zijn van verstand en ervaring, die voor dergelijke ondernemingen aangetrokken kunnen worden, aangezien het nu eenmaal ‘n in het geheel niet zo moeilijke zaak is om je mening te geven over iets waarmede je goed bekend bent, en waarin je je zich voorheen reeds geoefend hebt, en daarover de bevinding vanuit je hart te openbaren. Doch het is altijd voor zulk een zeldzame zaak gehouden die vrijwel niet te vinden is, dat een vorst te zijnen dienste een man zou kunnen aantreffen die, zoals de noodwendigheid dat vereist, in bijzondere en de vorst in het geheim aangaande kwesties raad geeft, zijn mening volstrekt zonder vrees des aanstoots of inachtneming van de te verliezen genade of te verkrijgen beloning mededeelt, doch het welbevinden jegens de vorst daarbij op passende wijze in acht neemt en aldus het doel bereikt. De vorsten zouden zich met weinig moeite van de ongemakken, die zij zowel anderen bezorgen als zelf moeten lijden, kunnen losmaken, wanneer zij ijverig en veel met de stomme leermeesters en raadgevers - namelijk de boeken - zouden omgaan, en datgene lazen wat vorsten aanstaat, aangezien deze[29] zonder twijfel niet zullen nalaten om hun getrouwelijk te openbaren wat hun toekomt, nu ze noch voor enige belediging hoeven te vrezen, noch van de voordracht hoeven af te zien. Hetgeen met dit zinnebeeld van de boeken en het bijschrift ‘Zonder gunst en vrees’ wordt ontworpen. Want zodanig moeten de raadgevers van de vorsten zijn.

[29] Lees: ‘de boeken’.

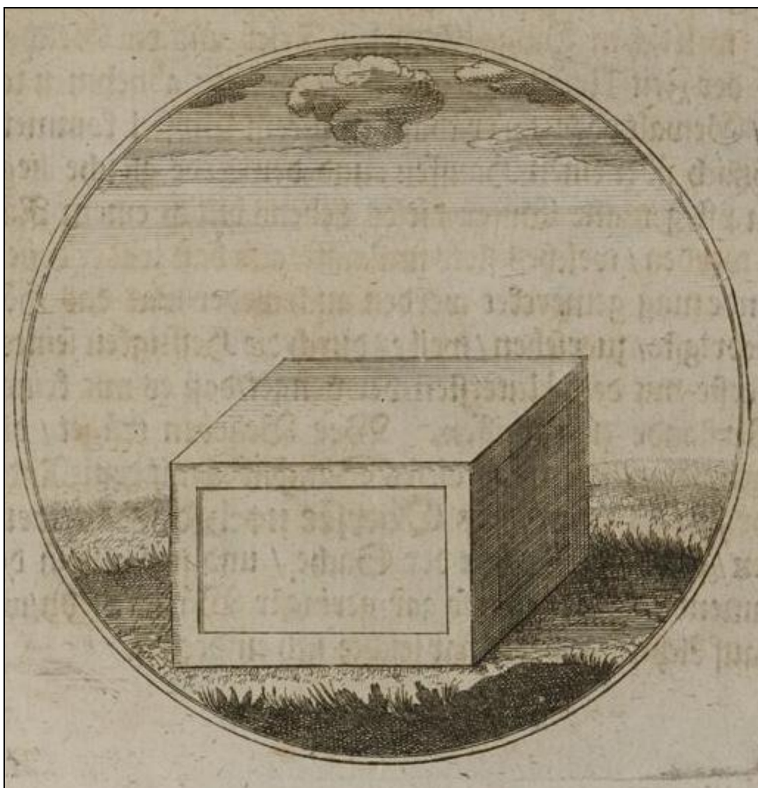

Wanneer eigen nut en gunst de tongen der raadgevers binden,
Wanneer vaak de toorn van de vorst verhindert om iets voor te dragen,
Dan kunnen de geleerde boeken het hem zeggen,
Die zonder gunst en toorn de stomme leraren zijn.

LXXV.

Het gemoed van de wijze.

In geen enkel ding kan iemand zich verstandiger en wijzer bewijzen, dan wanneer hij alles zoals het tezamen komt, zowel geluk als ongeluk, met een gans evenwichtig gemoed verdraagt, doordat hij zich door deze niet laat overwinnen, doch ze veelmeer met stilte en gelijkmoedigheid overwint. Hetgeen met het zinnebeeld van een kubussteen en het bijschrift ‘Het gemoed van de wijze’ wordt bewezen, want zoals deze steen, hoe men hem ook omkeert of werpt waarheen men wil, zogezegd altijd op zijn voet terechtkomt en in één positie blijft, zo moet ook een wijs en dapper man, ongeacht wat hem overkomt, in één staat stevig en bestendig zijn, opdat hem noch wederwaardigheid, noch ellende van het pad der deugd afwendt, noch de fortuinlijke voortgang al te hoog verheft.

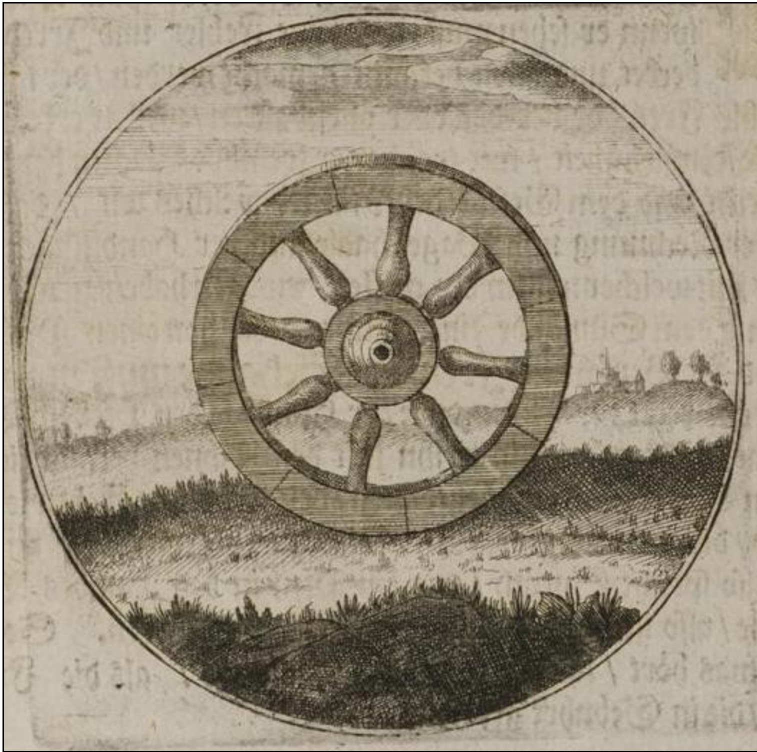

Zoals deze steen, zo is het hart van de wijze,
In leed en vreugde, bij wenen en bij scherts.
Hij valle zoals de hemel het wil hebben,
Dan ligt hij steeds stil op zijn plek.

LXXVI.

Noch het bovenste, noch het onderste.

Er is een zo grote verandering en afwisseling der wereldse dingen, waarvan de aandrift en de snelheid van de tijd de oorzaak is, dat - voordat men kan vaststellen of een grootheid, macht of heerschappij tot zijn top is gekomen - alles plotseling al weer op een hoop en ter aarde ligt. Derhalve plegen alle goederen van dit leven terecht met een rad vergeleken te worden dat steeds rondloopt, zodat noch zijn begin, noch einde waargenomen kan worden, evenmin het hoogste of laagste te zien is, aangezien het door de heftigheid van zijn loop het bovenste met het onderste vermengt, zodat het met geen enkel zintuig of verstand te bevatten is. Wie graag deze verandering wil voorstellen, kan dit zinnebeeld met het rad en het opschrift ‘Noch het bovenste, noch het onderste’ gebruiken, want de waarheid der kwestie en hoe alle in het leven voorkomende dingen van een zo geringe garantie zijn, zal iemand die daarop achting geeft, gemakkelijk zelf ontdekken.

Dit ganse niets, wat aarde en hemel dragen,
Is zo vluchtig als de omgang van een rad.
Wie kan mij nu gewis bij zulk een wisseling zeggen
Wat boven of onder staat?

LXXVII.

Over vreemde schande moet men zwijgen.[30]

Wie bedenkt hoe verdrietelijk het hem valt wanneer hij moet zien dat zijn fouten en dwalingen ontdekt en aan allen bekendgemaakt worden, zal gewis nimmer vreemden bespreken of verraden[31], omdat hij zal erkennen dat de ongelijkheid waarmede hij andermans kwesties[32] behandelt, hoogst onjuist en tegen de wet der natuur is, die wil, dat wij met precies dezelfde rekening en waagschaal de handelingen van anderen moeten afwegen als waarmede wij die van onszelf gewogen willen hebben. Hetgeen met dit zinnebeeld van een hond die door een pijl wordt getroffen, en het bijschrift ‘Over vreemde schande moet men zwijgen’ gekenmerkt is. Want zoals de hond, bij wie de pijl in zijn poot steekt, niet rust voordat hij die er met de tanden uit heeft getrokken, zo kan een ondeugd zich er niet aan onttrekken dat hij de vreemde fout of de dwaling die hij geroken heeft, meteen ontdekt en aangeeft. Want, zo spreekt Sirach[33], net als een pijl in de poot of het vlees van de hond, zo is ook de spraak in de borst van de dwaas. Zodra een dwaas iets hoort, drijft het hem niet anders dan de vrucht een vrouw die in barensweeën verkeert.

[30] De titel geeft: “Frembde Schande sol man Schweigen”; de tekst geeft: “Frembde Schande musz man Schweigen”.
[31] “offenbahren”.
[32] Enigszins onduidelijk: “frembde Sachen”.
[33] Sirach, 19:12.

Geen enkel onrecht kan zozeer het hart der mensen buigen,
Als wanneer een valse vriend ontdekt waarin zij fout waren.
Wie nu over vreemde schande, ja, de eigene, niet kan zwijgen,
Is als een hond wien nog de pijl in het vlees steekt.

LXXVIII.

De overwonnenen, niet de overwinnaar.

Net zoals de hovaardigheid en inbeelding der mensen groot is, zo wordt bezwaarlijk iemand gevonden die met goede kunst en fatsoenlijkheid voor de ander wil wijken en hem voorrang geeft. Ondertussen zijn er toch vele en klaarblijkelijke voordelen, zowel in de goederen van het geluk als van de natuur, wanneer iemand noodwendig de ander boven zich wil erkennen en het voorrecht voor hem moet inruimen. Opdat derhalve iemand zichzelf voor overwonnen houdt en zijn oordeel zover onderwerpt dat hij gelooft wat het begrip van alle natuurlijke verstand overstijgt, is het nodig dat hem het bovennatuurlijke licht van het geloof verlicht, zonder hetwelk zulks nimmer kan geschieden. Hetgeen ons het zinnebeeld met de kroon en het bijschrift ‘De overwonnenen, niet de overwinnaar’ leert. Want zoals in het menselijke gevecht en strijd de overwinnaars worden gekroond, zo wordt daarentegen in goddelijke aangelegenheden niemand anders gekroond dan hij, die als overwonnen zich overgeeft, met gevangenneming van het verstand gehoorzaamt, en doet wat hem het levende, ware geloof leert.

Wie volkeren overwint, zegeviert over zee en aarde:
De macht dat hij hier thans ook palm en kroon draagt.
De kroon des hemels kan daarentegen slechts diegene krijgen,
Die alles God als overwonnene ten voeten legt.

LXXIX.

Ik ga te gronde door ondank.

De ondeugd die wij bij anderen het meeste haten, is de ondankbaarheid, aangezien het toch eenieder logischerwijze verdriet wanneer hij merkt, dat de weldaden die hij aan iemand bewezen heeft, niet met dankbaar gemoed erkend worden. Desalniettemin, hoezeer men ook de ondankbaren gispt en tegen deze allerhatelijkste ondeugd schreeuwt, laten toch de meesten het niet na om zich ermede te bevlekken. Daaraan zijn niet alleen diegenen schuld, die - wanneer zij beloningen en weldaden ontvangen - de verschuldigde dank niet betonen, doch ook diegenen die een weldaad bewijzen, in zoverre zij niet een bijzondere aard en wijze kennen om de ontvangende aan zich te verplichten opdat hun de weldaad verkieslijk en aangenaam moge zijn. Want wie geeft wat hij geven moet, en het ook zozeer uitstelt als hij kan, geeft het ook niet te gelegener tijd en laat zich bovendien zoveel afsmeken, dat het schijnt alsof hij het meer door het onstuimige aandringen heeft overwonnen dan dat hij het uit vrije wil heeft gedaan. Hij mag zich er niet over verwonderen dat weinigen met dankbaar gemoed de bewezen weldaad aannemen, temeer het belangrijkste aspect van het verplicht zijn, dat bestaat uit de in de weldoener genegen wil, ontbreekt. Het moge zijn zo men wil, maar de ondankbaarheid is de schandelijkste en indrukwekkendste[34] ondeugd. Hetgeen het zinnebeeld met een verdorde boom en de groene klimop[35], en tevens de woorden ‘Ik sterf[36] door ondank’, aanduidt. Want zoals de boom zich met recht over de klimop, die hij ondersteunt en die hij wasdom heeft gegeven, doch die evenwel schuldig is aan zijn verrotting, kan beklagen, zo schijnt ook

[34] “meist zufliehende”. Vertaling onzeker.
[35] “Epheu”.
[36] In het kopje boven dit hoofdstuk staat echter “verderbe”, ‘verderf’.

diegene aan wie voor de bewezen weldaad kwade dank betoond wordt, recht te hebben om over de ondankbaren te klagen.

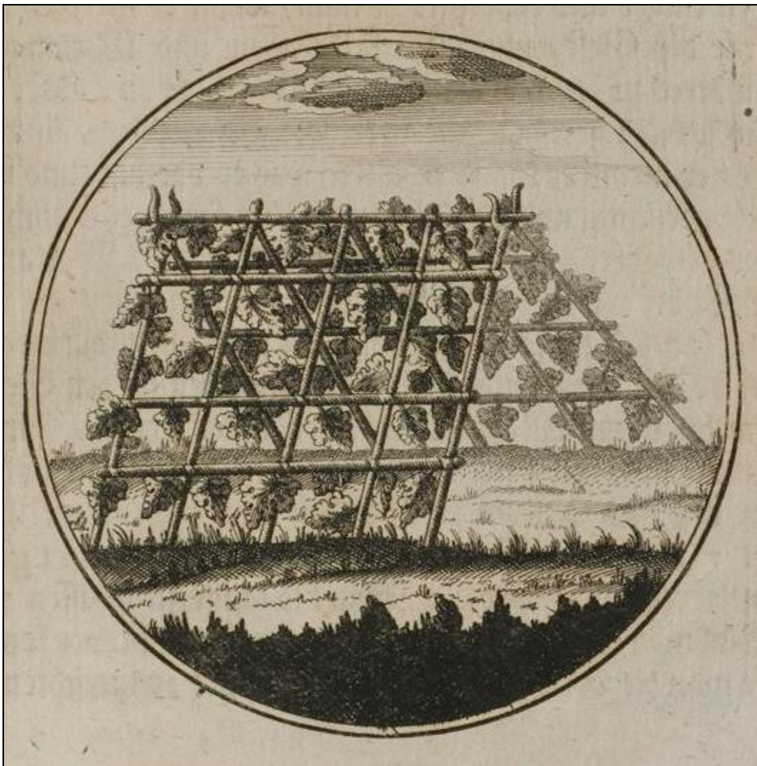

Die zonder mij niet gevoeglijk kon leven,
En die ik rust in mijn schoot heb gegeven,
Die scheurt mij om en ontneemt mij sap en kracht.
Zo is de dank die door deze wereld verschaft wordt.

LXXX.

Wat spoedig wordt, moet ook spoedig sterven.

Wanneer men overweegt wat van korte duur is, en hoe gezwind alle in dit leven zozeer verlangde dingen eindigen, namelijk schoonheid, sterkte, macht, grootheid, heerschappij, regering, geheime toelating en vertrouwelijkheid bij de vorsten, zowel ook alles wat eenieder het meest wenst, en er dan aan toevoegt wat alle overtreft, namelijk de beschouwing van het leven zelf, dan schijnt het dat dit alles met niets beter zou kunnen worden vergeleken dan met een pompoenrek, waaraan in één nacht een pompoen is gegroeid en in de andere verwelkt, en het daarom de profeet Jonas aanleiding tot klagen heeft gegeven, met het opschrift ‘Wat spoedig wordt, moet ook spoedig sterven’. Wanneer wij het goed overwegen, hebben wij geen ware reden om ons te beklagen, wanneer van de bovenvermelde dingen ons iets ontgaat of wegvalt, aangezien onder geen enkel ander beding alle sterfelijke dingen van dit leven ons geleend zijn.

Schoonheid, aanzien, overvloed en het ganse rijk van genoegen
Laten zelden een erfgenaam.
Ze zijn een geborgd goed en gelijk de pompoen van Jonas.
Wat spoedig wordt, moet ook spoedig sterven.

LXXXI.

Tot het vergund is.

Wanneer een verstandig en beheerst man merkt dat het hem aan de gelegenheid om zijn voornemen en verlangen in het werk te stellen, ontbreekt, remt hij iets af, blijft evenwichtig en rustig van binnen en verbergt zijn afzien, totdat de tijd komt waarvan hij meent dat hij kan verkrijgen wat hij van plan is. En doordat hij de tijd voorzichtig en verstandig gebruikt, wordt hem tenslotte zijn wens toegestaan en verkrijgt hij wat hij verlangt. Wie wil aantonen dat hij op een betere tijd hoopt om datgene wat hij zich heeft voorgenomen in het werk te stellen, kan zich dit zinnebeeld ten nutte maken, waarin een vogel uit Nieuw-Spanje wordt afgebeeld die men de slaper noemt, welke vanaf de maand oktober onder de vrije hemel op een boom zit, steeds slaapt en ook in deze toestand blijft, tot hij bij het aantreden van april en de opkomst van bloeiende bloemen ontwaakt. Daarbij zijn de woorden geschreven: ‘Tot het vergund is’, waarmede geleerd wordt hoe deze vogel net zo lang pleegt te slapen, tot de bloemen waarmede hij zich onderhoudt en voedt te voorschijn komen. Aldus zou men de gelegenheid om het bepaalde uit te voeren, moeten afwachten.

Er is niets wat mijn rust verstoort of beweegt,
Totdat mij de bekoorlijkheid van het jaar zelf, doet spreken.
Doe toch geen moeite om de bloemen af te breken
Totdat de milde tijd ze in uw handen legt.

LXXXII.

De natuur heeft van ondankbaren afschuw.[37]

Een ondankbare mens die, terwijl hij gebonden is om de ontvangen weldaad te vergelden, daarentegen zijn weldoener vervolgt en slecht behandelt, is niet alleen voor God en de mensen een gruwel, doch ook de natuur zelf heeft als beledigde geen geduld met een dergelijk kwaad, doch pleegt veeleer middelen te geven waarmede men zich erop wreken kan. Zoals waarop in dit zinnebeeld gewezen wordt, waarin een liggende krokodil wordt afgeschilderd zoals ze in West-Indië te vinden zijn en waarvan gezegd wordt, dat ze aan de oevers van de rivieren met opengesperde kaken slapend plachten te liggen. En dan vloog een vogeltje, wit van kleur en iets kleiner dan een lijster, Trochlius genaamd, hun in de kaken, en het vrat de tussen de tanden en het tandvlees van de krokodil hangende bladeren weg en maakte zijn kaken schoon, hetgeen de krokodil prima vond. Doch in plaats van dank, klapte de krokodil zijn kaken toe om het te verslinden. De Trochlius evenwel hakte om zich te redden net zolang met het botje dat hij in plaats van een kam op de kop had, in de keel van de krokodil, tot deze de kaken opensperde en aldus deze vogel liet vliegen, waarop, zodra een diertje - Ichneumon - dit gezien had, het de kaken van de krokodil in snelde, zijn buik in kroop en zijn ingewanden kapot knaagde, waarbij geschreven is ‘De natuur heeft afschuw van ondankbaren’, want deze vlijtige en voorzichtige moeder geeft aan de kleinste diertjes tegen de grootste dieren wapens in de hand.

---

[37] De titel geeft: “Die Natur hat vor Undanckbahren Abscheu”; de tekst geeft: “Die Natur hat Abscheu vor Undanckbahren”.

Terwijl de valse krokodil zijn vriend tracht te doden,
Staat spoedig een klein dier hem wederom naar zijn leven.
Zulk een welverdiend loon plegen bedrog en haat te geven.
Zelfs de natuur schuwt ondank; trouw wordt door haar bewaakt.

LXXXIII.

Niet zonder vuur.

Hoewel de daden van de vorsten en grote heren op zich bruikbaar en nuttig zijn, dienen ze niettemin, wanneer ze niet met de passende gloed en het hooghouden van de deugd worden aangevangen, net zo weinig als de werken zonder liefde, die ze bij uitsluiting regeert en hun kracht en nadruk geeft. Dit wordt bekendgemaakt met het zinnebeeld waarin een altaar te zien is met een vuur dat tot offer is aangestoken, aangezien naar de mening der Ouden een offer zonder vuur Gods goedkeuring niet kan wegdragen, hetgeen ook het bijschrift ‘Niet zonder vuur’ aanduidt. Want zoals men in de oudheid geloofde dat geen enkel offer dat zonder vuur volbracht wordt, aangenaam kan zijn aan het goddelijke wezen, zo zijn ook de goede werken zonder liefde in beschouwing tot de eeuwigheid niets waard. Ook kunnen de handelingen der vorsten terecht niet hooggehouden worden, wanneer daaraan de ijver van de vereiste deugd en dapperheid ontbreken. Want deze geeft aan de daden hun wezen en macht, zodat niet alleen de hoge werken en verrichtingen der helden passend op waarde geschat worden en tot groot nut dienen, doch ook aan het gewone volk zijn waarde gegeven wordt, in zoverre ze van iemand afkomstig zijn die door zijn gestrengheid de waan der deugd verkregen heeft.

Geen enkel goed werk is iets, zonder liefde.
De daden die aan geen enkele aandrift der deugd
Ontspruiten, zijn voor geen enkele grote held,
Zoals er zonder vuur geen offer is, aan God welgevallig.

LXXXIV.

Een blad verschrikt ook groten.[38]

De verstandige ijver van de natuur heeft haar aangelegenheden in een zo gewisse ordening gezet, dat - hoewel ze wellicht aan een schepsel meer gaven dan aan de anderen moet geven - zij toch alles dusdanig jegens elkander uitwisselt, dat wanneer wij het goed bekijken, geen enkel ding zo klein en gering is, dat het niet het grootste ergens in overtreft; en ook niet zo zwak, dat groten er geen rekening mee moeten houden en gevaar en straf ook van de geringsten te vrezen hebben. Zoals dit in het zinnebeeld met de leeuw die het vuur zeer moet vrezen en ontvluchten, en het bijschrift ‘Ook groten verschrikt een blad’ wordt uitgedrukt. Waaraan de leer is te ontlenen, dat net zoals de leeuw - een zo sterk en wild dier, waarvoor alle andere dieren allemaal vrees hebben en vluchten - door het vuur, al kan het hem niet dadelijk schaden, schrik wordt aangejaagd en verschrikt op de vlucht slaat, er aldus in dit leven nimmer een mens van een zo grote macht en hoogheid is geweest, dat hij niet door eigen argwaan en vrees gedreven is geworden, en niet datgene wat hem inderdaad zou kunnen schaden, gevreesd heeft, doch wien ook niet enkel inbeelding of geruis veel angst hebben aangejaagd en groot ongemak veroorzaakt.

---

[38] De titel zegt: “Grosse schrecket auch ein Blatt”; de tekst zegt: “Auch Grosse schreckt ein Blat”.

Er is geen ding zo gering[39], of het doet vaak wonderen,
Zo zwak, dat er niet iets ongewoons in steekt.
De leeuw, het sterkste dier, vlucht voor de lichte gloed.
Ook groten worden vaak door een blad verschrikt.

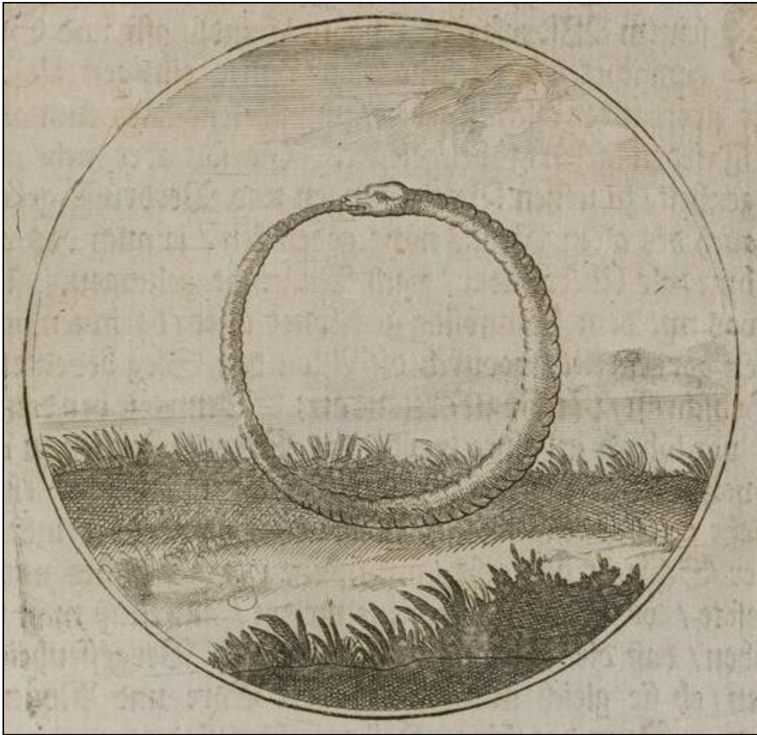
[39] "schlecht".

LXXXV.

De uitvindster van de waarheid.

Hoewel sommigen grote ongemakken en ellende vanwege het bekennen en verdedigen van de waarheid in dit leven hebben uitgestaan, zodanig dat dit ongeluk hen bijna tot de bedelstaf en de laatste fase van de ondergang heeft gebracht, moeten wij niettemin hierom niet een haarbreed van de waarheid wijken of haar vaan verlaten, doch het voor zeker houden dat noch zij, noch haar aanhangers ooit te gronde worden gericht. Hoewel niet minder bekend is, dat haar vijand, de leugens, zo machtig zijn, dat zij haar soms op de vlucht en in de hoek drijven, toch overkomt de waarheid niets[40], aangezien zij een bijzondere vriend heeft in de tijd, die haar te hulp komt, de valsheid ontdekt en de waarheid triomferend aan het licht brengt. Hetgeen door dit zinnebeeld van een slang die de staart in de bek heeft en een teken van de tijd is, en het bijschrift ‘De uitvindster van de waarheid’, wordt voorgesteld.

[40] “doch ist es um die Warheit niet geschehn”.

Moet gij ergernis en spot hebben vanwege de waarheid,
Ontdoe u deswege niet[41] van het edele kleinood.
De tijd blijft steeds haar vriend, die ook wat allang begraven is
Wederom aan den dag brengt en voor de waarheid spreekt.

[41] "Begieb deswegen (...)".

LXXXVI.

Niet te vernieuwen.

Al heeft iemand met de grootste roem en eer de vijandschap en strijd die hij met zijn tegenstrever gehad heeft, uitgemaakt, moet hij evengoed om geen enkele reden ertoe overgaan om die wederom te vernieuwen, aangezien die na een eenmaal gesloten vrede passend is bijgelegd. Hij moet echter niet alleen geen gelegenheid tot nieuwe beledigingen en ergernis geven, doch ook de oude gramschap niet gedenken. Ja, ook datgene vergeten wat hem, als overwinnaar, naar wens gelukt is. En dit is het, wat met het zinnebeeld bedoeld is, waarin een zegeteken is voorgesteld via hetwelk de Ouden de zege aanduidden, en het bijschrift ‘Niet te vernieuwen’. Want zoals het bij de Grieken niet voor loffelijk werd gehouden om de zegetekenen te vernieuwen, of van stenen te maken, of van ijzer op te richten, doch veelmeer met de huid[42] der wapenen die van de vijand met lof uit de slag gebracht waren, op te poetsen, aangezien ze mettertijd vergingen, zoals Plutarchus daarover meldt, zo moet men zich ervoor inspannen dat de vijandschappen uiteindelijk in vergetelheid worden gesteld, ongeacht of ze met bijzondere eer en nut gesticht zijn geworden. Want het tegendeel kiezen, staat een christelijk gemoed tegen, noch staat het een met deugd en dapperheid begiftigde mens aan.

---

[42] “Raube”, dus huid waarmee de wapenen bekleed waren. Vergelijk: ‘spolium’.

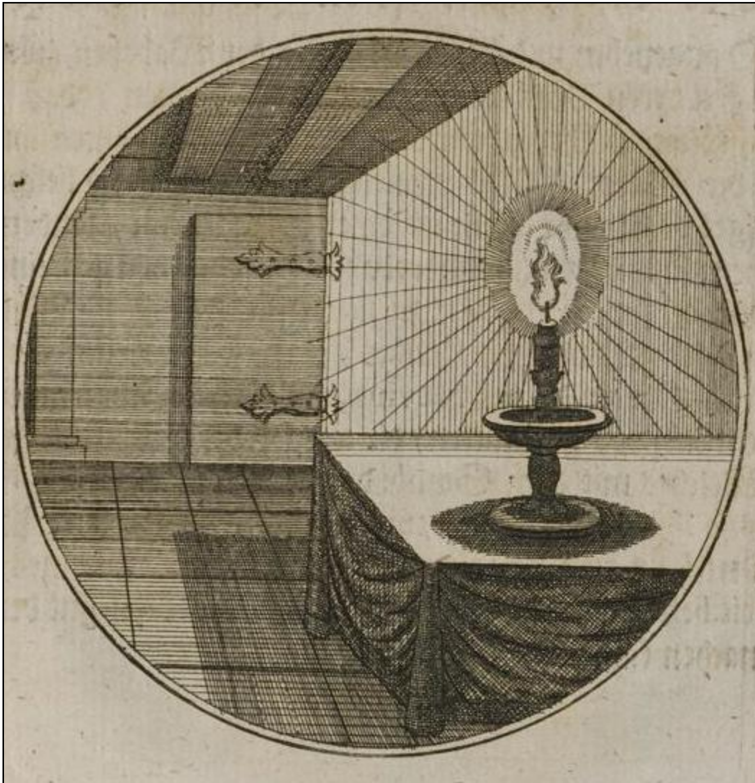

De weldaad gravere in steen en eiken,
In zand en kaf belediging en ergernis.
De vijandschap en de zegetekenen
Zijn dingen die men niet moet vernieuwen.

LXXXVII.

Hoe korter, hoe lichter.

Het is zeker en wordt in de ordelijke loop der natuur waargenomen, dat hoe groter de strijd en kamp onder de natuurlijke dingen is, en hoe groter de krachten zijn die iemand tot weerstand aan zijn zijde weet, des te heftiger strijden ze om de tegenstand te overweldigen. Dus hoe heter de lucht is, des te meer ontsteekt het vuur; hoe heftiger de koude boven de grond, des te groter wordt de in de holten en bronnen onder de grond verzamelde hitte. Wij zien dus, dat een licht, hoe dichter het zijn einde nadert, een des te groter licht en helderheid geeft en zoveel mogelijk tracht om zijn vijand te verbruiken en te overwinnen, hetgeen de materie is die verbrandt. Wie zich wil opmonteren dat hij, hoe dichter hij bij het einde van zijn leven is, zich des te meer ook met deugdzame daden presenteert en wil verlichten, kan zich dit zinnebeeld van een uitdovend licht en het opschrift ‘Hoe korter, hoe lichter’ ten nutte maken. De inhoud daarvan is, dat hoe meer iets zijn einde nabij is, het des te meer pleegt te schitteren.

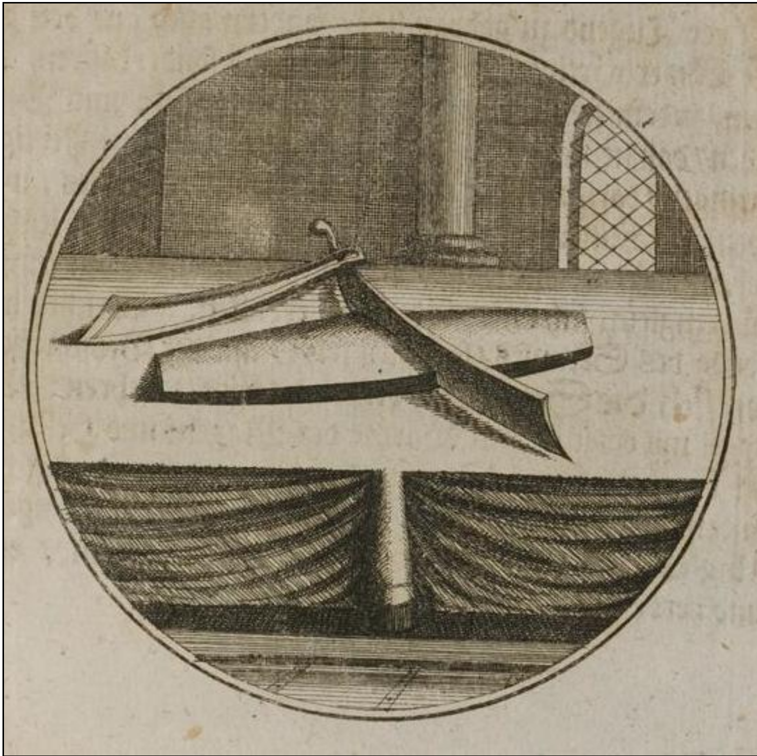

Gij zijt, armzalige mens, thans nader bij het graf.
Ach! Zorg ervoor dat gij ook nader tot de hemel zijt.
Bedenk, dat een zwaan zijn leven zingend besluit,
Dat een uitdovend licht de grootste vlam heeft.

LXXXVIII.

De waarheid is niets te moeilijk.

Zo aangenaam en lief is God de waarheid (waarop de navolgers ervan zich kunnen beroemen), dat Hij om hen met een des te grotere eer te waarderen, hun namen wil aannemen en zich de waarheid zelf wil noemen. Vandaar beschermt en verdedigt Hij hen niet alleen in Zijn Heilige Schrift, doch ook - wanneer het nodig is - laat Hij gans wonderbaarlijke en boven de gewone loop der natuur gaande dingen geschieden tot hun ondersteuning. Hetgeen in de tijd van Tarquinius, de Romeinse koning, geschied zou zijn, waar een augur, Actius Naevius, met een scheermes een molensteen in tweeën heeft gesneden, om de uitgesproken waarheid te bevestigen. Hetgeen met het zinnebeeld van de molensteen en het scheermes dat hem doorsnijdt, en het opschrift ‘De waarheid is niets te moeilijk’ wordt ontworpen. Hetgeen een de waarheid beijverende en genegen vriend, wanneer het hem goeddunkt, zich ten nutte kan maken.

De waarheid die van God, de juiste waarheid, komt,
En bij de sterfelijken geen vaste woning in beslag neemt,
Die zie men niet zo onvermogend aan
Als die, welke meermaals reeds wonderen heeft gedaan.

LXXXIX.

Zo voeden de sterken zich.

Dappere en gestrenge lieden weten niet alleen in het geluk hun deugd te gebruiken, doch ook uit de grootste wederwaardigheden en ongelukken bijzonder nut te trekken, doordat zij die met zulk een gemoed en verstand doorstaan, dat zij zich door de vele handelingen een bekwaamheid teweegbrengen waaruit de deugd bestaat. Wanneer dat geschied is, schijnen deze ongemakken hun zo gemakkelijk en aangenaam, dat - doordat zij zich in hun deugd gaandeweg inwikkelen - zij zich met deze tegelijk ondersteunen en onderhouden. Hetgeen met het zinnebeeld van de struisvogel die ijzer vreet, en het bijschrift ‘Zo voeden de sterken zich’ bemerkt wordt, om te leren hoe deze vogel met een dusdanige warmte van de maag en heftigheid van de geesten begiftigd is, dat hij steen en ijzer kan verteren en zich daarmede kan voeden. Aldus moeten ook dappere en grootmoedige lieden zich met het ongeluk onderhouden en er voordeel uit trekken, al is het zo hart en bitter als het maar kan.

Wat normaal andere, veel grotere dieren ontvluchten,
Verteert de verhitte struisvogel, het hardste staal en ijzer.
Een verstandig en dapper man pleegt net zo te bewijzen
Dat hij uit ongeluk ook plezier en nut kan ontlenen.

XC.

Ik wacht tot het komt.

De hoop dat het ongeluk niet lang duurt, en daarentegen het zozeer verlangde geluk en de rust spoedig zullen komen, pleegt voor de ellendigen een grote troost te zijn. Met dit goede vertrouwen wordt de kleine bewolking der wederwaardigheden des te gemakkelijker verdreven en doorstaan. Dit kan met het zinnebeeld van de sprinkhaan, waarbij de woorden zijn geschreven 'Ik wacht tot het komt', worden beschreven. Want zoals die niet vóórkomt, noch zich roert voordat de lente is aangebroken, zo wacht degene die tegenslag moet verduren, tot de winter met de stormen en het onweer (die ongeluk beduiden) voorbij is, met de levende goede hoop dat spoedig de lentetijd met zijn bloemen en vruchten (waardoor de rust van het gemoed en de vervulling van het verlangen worden aangeduid) zal wederkomen.

Waarom zou je jezelf met zorg en gram verteren,
Wellicht is hetgeen u krenkt, niet ver van het ongeluksdoel.
De strengheid van de winter kan niet onophoudelijk duren.
Verwacht met geduld de schone lentetijd.

XCI.

De inwendige, de liefelijkste.[43]

De muziek is voor haar liefhebbers een zeer liefelijke en genoeglijke aangelegenheid. Ze bestaat uit overeenstemming en een bepaalde maat der stemmen en tonen. En hoewel ze uit tegenstrijdige en uiteenlopende dingen, bijvoorbeeld hoge en lage, zachte en harde tonen bestaat, laten deze het niettemin niet na, met groot plezier de oren te vullen, voor zover ze met precieze aanhouding van maat en gelijkheid een liefelijke overeenstemming veroorzaken. Voor het overige, hoe aangenaam en liefelijk de uiterlijke muziek steeds zijn kan, zo is toch de innerlijke zonder twijfel veruit voortreffelijker. En deze bestaat hieruit, wanneer men teweegbrengt dat onze neigingen en begeerten, al zijn ze onderling zeer tegenstrijdig, de door het verstand voorgeschreven maat en gelijkheid aanhouden, aangezien dit de ware en feitelijke, innerlijke samenstemming en de welluidendheid zijn, die God zo aangenaam is, ja, zo liefelijk en nuttig voor diegenen die haar in zich bevinden. Hetgeen met het zinnebeeld van de luit, van het instrument dat met de naam van de koningin praalt, en het opschrift ‘De innerlijke, de liefelijkste’ gekenmerkt wordt.

---

[43] De titel geeft: “Die Inwendige, die Lieblichste”; de tekst geeft: “Die innerliche, die Lieblichste”.

De zachte klank der luiten, de stemmen der hemelswijzen,
Vermogen niet het oor met zulk een plezier te spijzigen
Als een vergenoegd mens in zijn borst ondervindt,
Wanneer wil en neigingen goed zijn ingestemd.

XCII.

Door aanvallen verstevigd.

Het lijdt geen twijfel dat de geoefende, voor de arbeid gemaakte, en aan de lijfsoefening gewende mensen veel gezonder en sterker zijn dan diegenen, die in zinnelijkheid opgevoed in ledigheid leven. Zo is het ook met ons gemoed gesteld, wanneer het zich heeft aangewend om arbeid en ellende te doorstaan. Waarop met het zinnebeeld van een dor de winden bestormde boom en het opschrift ‘Door aanvallen verstevigd’ gewezen wordt. Want zoals een boom die op een hoge plek staat en door de winden bestormd wordt, stevigere wortels verkrijgt en sterker wordt dan degenen, die in dalen en lage oorden opgroeien en weinig van de stormwinden ondervinden. Aldus wordt een gemoed dat door mistroostigheid en verdrietelijkheden geoefend is geworden, veel sterker en bestendiger om alle wederwaardigheden, al zijn ze ook nog zo groot, te weerstaan en ze te overwinnen, dan diegenen die het niet gewend zijn om zulke te verdragen en uit te houden.

Een uitgehard gemoed is niet gewend te wijken,
Aangezien de weerslag hem slechts vastberadener maakt.
De storm der sterke winden verstevigt hoge eiken,
Zodat hun gezette stam geweld en val weglachen.

XCIII.

Hovaardigheid wordt door deemoed overwonnen.[44]

Een hoogmoedig en hautain man laat zich niet voorbijstreven door een ander die net zo hoogmoedig en trots is als hij. Deze beide strijden en vechten steeds met elkander, doordat elk een zwerm van zijn aanhangers en van zijn groep naar zich toetrekt, en geen de ander ergens in voor wil laten gaan. Het enige dat hen kan overwinnen en uit elkander kan brengen, is iets nederigs en deemoedigs dat hun geen ruimte laat om met hun groep en ijver hogerop te komen, doch - doordat het zichzelf vernedert en zich aan hun voeten werpt en vervolgens hun voeten met de zijne (om hun hardheid weker te maken) vermengt, zoals de voortdurend smekenden plegen te doen - hun hoogmoed verwikkelt en tenietdoet. Hetgeen met het zinnebeeld van de olifant en het lam en de bijgeschreven woorden ‘Hoogmoed wordt door deemoed overwonnen’ wordt opgeworpen. Want over de olifanten schrijven de natuurkundigen, dat niets hen meer tam en deemoedig maakt dan een lam, waarvoor ze ook vluchten, zoals over de olifanten van de Epirotische koning Pyrrhus verteld wordt, naar wie de Romeinen in de met hem gevoerde oorlogen uit een bijzondere krijgslist lammeren tegemoet hebben gestuurd, en welken ze op deze wijze op de vlucht hebben doen slaan, waardoor zij het treffen behielden en de zege hebben weggedragen.

[44] De titel geeft: “Hoffarth wird durch Demuth überwunden”; de tekst geeft: “Hochmuth wird durch Demuth überwunden”.

De harde donderslag valt slechts op harde eiken.
Geen enkele opgeblazen man wil voor een trotse wijken.
Slechts eenvoudige deemoed loopt de hoogmoed onder de voet,
Net zoals de olifant voor lammeren wijken moet.

XCIV.

Loop met kracht op de haven toe.

Wanneer een goede en ervaren schipper een grote reis onderneemt en onverhoopt is opgehouden, en voor het overige de goede wind hem noch tijd, noch plaats heeft gelaten om een haven te bereiken en daarin te vluchten, geeft hij de gelegenheid in het geheel niet uit handen, doch spant zich in om de haven te bereiken. Wanneer evenwel de wind, als die halsstarrig is, hem hoe langer hoe minder genegen is en veelmeer tegenwerkt dan behulpzaam is, hijst hij de zeilen en zoekt onder half zeil op alle manieren de wind te gewinnen en de haven alsnog te bereiken. Dit moet een dapper en verstandig man ook doen, dat hij - wanneer hij merkt dat hij reeds lang scheep gaat en nog niet kan zien wat voor een afloop zijn scheepvaart zal hebben (ons leven is een scheepvaart) - het gevaar en onweer die op de zee van deze wereld en zijn verrichtingen ontstaan, mijdt en een haven zoekt en daar inloopt, waarin hij met rust en stilte zijn reis kan besluiten, aangezien hem het meest gelegen is aan deze uitkomst. Wie uit deze herinnering nut wil trekken, eigene zich dit zinnebeeld toe van een schip dat fortuinlijk de haven inloopt, met de spreuk van Horatius: “Loop met kracht op de haven toe.” Want dit te verrichten, is een teken en proeve van de hoogste verstandigheid en dapperheid.

Bestormt uw scheepje steeds de golven en wind van de zee,
Zodat het nergens zijn verlangde oever vindt,
Begeeft u dan na lange vaart eindelijk te ruste,
En ijl met kracht op de dichtstbijzijnde haven toe.

XCV.

Wat hoog is, valt des te hoger.

Het is bij alle sterfelijken gewoon en gebruikelijk om zich in te spannen en ervoor te zorgen, hoe zij tot de hoogste standen kunnen geraken. Hun verlangen voert en verleidt hen ertoe dat zij nergens anders in kunnen berusten, en zij menen dat het het hoogste goed is. Aangezien echter de menselijke verlangens en wensen meestendeels zo ijdel en licht zijn, geschiedt het zelden dat zij het kunnen verwerven. En gesteld dat iemand deze top bereikt, hoe gemakkelijk kan hij daarvan naar beneden worden gestort, want hoe hoger de stand is, des te groter gevaar pleegt daartoe te ontstaan. Hetgeen met het zinnebeeld van een toren die door het onweer wordt getroffen, en het vers van Horatius ‘Wat hoog is, valt des te hoger’ wordt opgemerkt. Het is derhalve veiliger en nuttiger, dat eenieder tevreden blijft met de stand waarin hij geboren is, aangezien iedereen zulk een persoon zal loven als iemand die zijn plicht goed begrijpt. Hij zal zijn leven in een zekere rust en met meer genoegen doorbrengen.

Het hoge hoofd van de toren is de buur van de bliksem,
En wie naar kronen streeft, blijf vaak in het stof liggen.
Men wense niet te zeer de overvloed van hoogheid,
Omdat hetgeen al te hoog stijgt, ook hoog moet vallen.

XCVI.

Hoed u ook voor de geringsten.

Niet alleen grote dingen plegen de begonnen en voortgezette weg te verhinderen en te verwarren, doch zo nu en dan houden ook de allergeringste hindernissen de aangevangen reis aanmerkelijk op. Want aangezien men ze niet zo spoedig opmerkt, verwikkelen en hinderen ze diegene des te meer, die meent dat hij geheel naar wens zijn reis voltooit. Iets dergelijks overkomt ook degenen die de weg der deugd gaan, namelijk dat - al hoeden zij zich ook ijverig om niet in grote zonden te vervallen - toch enkele fouten die hun gering toeschijnen en waarop zij het minste letten, hen in de loop ophouden en niet toelaten dat zij vooruitgang boeken en tot de begeerde trede der volkomenheid kunnen geraken. Dit wordt met het zinnebeeld van een schip voorgesteld, aan welks voorplecht zich een vis, remora of echeneis genoemd, vastzuigt, waarbij de woorden staan: ‘Hoed u ook voor de geringsten’. Want het zijn geringe kwestie die ons in de voorgenomen reis ophouden en hinderen, zoals over deze kleine vis gemeld wordt, dat hij door zijn verborgen kracht ook het grootste schip, ongeacht of het onder vol zeil en goede winden liep, kan inhouden en beklemmen.

Niet wind en klippen houden slechts grote schepen op.
Ook een geringe vis beklemt zijn loop.
Wie in de deugd geen hinder wil lijden,
Moet ook met alle ijver de kleinste fouten mijden.

XCVII.

Niets anders blijft over.[45]

De wereld verachten en alles daarin geringschatten, leren ons niet alleen de heiligen, doch ook wereldlijke geschriften. En wanneer wij de kwestie zonder partijdigheid beschouwen, is datgene wat het verachten van de wereldlijke dingen ons het meeste inspreekt en leert, de wereld zelf. Men bekijke nauwkeurig de prijs en het loon dat hij diegenen geeft, die hem het meest toegenegen zijn, die vertrouwen in hem stellen, die hem het meeste verheffen en grootmaken. Want hoewel hij sommigen in dit leven de grootste rijken en heerschappijen verleent, doordat hij hen tot monarchen over het grootste deel der aarde maakt en dat men hun namen vereert, ja, van opgang tot neergang hun gehoorzaamheid betoont, zo laat hij tenslotte van al deze grootte hun niet meer aarde dan waarin zij gedrongen in het treurige graf kunnen liggen. En wat zij slechts van alle schatten en rijkdommen met zich meenemen, is de zo geringe voorraad en het simpele lijkdoek. Omdat hij dit goed begreep, heeft de fortuinlijke en dappere koning der Egyptenaren, Saladin, voor wie in zijn leven alles naar wens verliep, op zijn doodsbed bevolen, dat bij zijn begrafenis een lijkwade op een lange spies zou worden gestoken en dat door degene die deze zou dragen, moest worden uitgeroepen dat slechts dit van een zo groot rijk en de rijkdommen ervan, die hij bezeten heeft, over was gebleven. Hetgeen met dit zinnebeeld en het bijschrift ‘Niets anders blijft over’ wordt voorgesteld.

[45] De titel zegt: “Nichts anders bleibt übrig”; de tekst zegt: “Nichts sonsten bleibet übrig”.

Het overblijfsel van Carthago is niets dan zand en stof.
De pracht van Versailles wordt de roof van toekomstige tijden.
Wat baat de schat der aarde? Wat baten zijn titels?
Van alle heerlijkheid blijft slechts de lijkwade.

XCVIII.

Verachting der menselijke dingen.[46]

Hoewel wij zeker wel diegenen geloven welke de verachting der wereldlijke dingen op ons inpraten en aanraden, omdat zij die zelf in het werk hebben gesteld, de wereld veracht hebben, al hun grote daden gering hebben geschat en zich vrijwillig uit eigen wil van de wellusten die de wereld biedt, beroofd hebben, ben ik niettemin van mening dat ons niet minder de voorbeelden kunnen bewegen die, nadat zij zich in alle lusten en genoegens der wereld verdiept hebben, ons vervolgens het bedrog onthullen, en verzekeren dat alles ijdel is. Hetwelk door het zinnebeeld met het grafschrift van Sardanapalus[47], waarop een afbeelding die de hand opheft en met een knip (naar Atheneus[48]) aanduidt, dat hij alles niet zo hoog achtte, en het bijschrift ‘De verachting der menselijke dingen’[49], wordt voorgesteld. Een dergelijk grafschrift namelijk verdiende het zo ondeugende leven van Sardanapalus, betuigende, dat alles wat in deze wereld zo hooggehouden wordt, niet een knip waard is, aangezien men daaraan kan zien wat ook Sardanapalus, nadat hij zich met alle wellust der wereld genoegzaam verzadigd had, daarvan gevonden heeft.

---

[46] De titel zegt: “Verachtung der Menschlichen Dinge”; de tekst zegt: “Die Verachtung Menschlicher Dinge”.

[47] Sardanapalus, vermoedelijk 7e eeuw v. Chr., vermeend Assyrisch koning, extreem losbandig en toonbeeld van decadentie.

[48] Athenaeus van Naucratis, plm. 200 n. Chr. Deze maakte een lijst van de kostbaarheden waarmee Sardanapalus zichzelf in een brandstapel vernietigde.

[49] Dat staat evenwel niet op de sokkel bij de afbeelding: “Hic Facet Sardanapalo”, ‘Hier ligt Sardanapalus’. Bovendien zou Sardanapalus een grafschrift voor zichzelf hebben gemaakt, waarop aangegeven zou zijn dat lichamelijke bevrediging het enige doel van het leven is.

Wie hoogheid, geld en lust als zijn genoegen eert,
Zal boven alles de aardse ijdelheid achten.
Die kan Sardanapalus' begrafenis goed bekijken,
Hier staat: De ganse wereld is zelf niet zoveel waard.[50]

[50] Hetgeen er dus niet staat.

XCIX.

Het is iets groots, zwijgen.

Zwijgen is een grote deugd. Maar aangezien de spraak zo nuttig en noodwendig voor de mensen is, waarmede zij zich van de dieren onderscheiden en op hen voorliggen, kan het schijnen dat hoe meer iemand spreekt, hoe verstandiger hij is. Doch zo is het niet en veelmeer het tegendeel, aangezien de mensen het regiment van het verstand nergens minder in laten blijken, dan in veel en overvloedig spreken. En al kost de welsprekendheid veel moeite, zo is de kunst om te zwijgen toch zonder twijfel nog veel moeilijker. Hetgeen het zinnebeeld van Tantalus uitbeeldt, die tot loon van de zwetserij de straf is opgelegd dat hij tot aan de mond in het water stond en het toch niet kon proeven, en ook de vlak boven hem hangende vruchten niet mocht bereiken, waarbij uit Martialis geschreven staat: “Het is iets groots, zwijgen”, aangezien het vaak geschiedt dat wie het meeste kletst, het goede verliest dat naar ieders mening hem zo na was als voor Tantalus de vruchten en het water, welke fabel, die bekend is, wij verder niet zullen aanvoeren.

Hoe hoog de welsprekendheid met haar kunst ook mag stijgen,
Zo ligt toch nog ver de kunst om te zwijgen op haar voor.
Het spreken heeft vaak meer nood dan nut gebracht,
En er wordt door de bestraffing van Tantalus kond van gedaan.

C.

Gedenk dat je een mens bent.

Voor een christenmens is geen enkel ding noodzakelijker dan de zelfkennis. Want wanneer hij zichzelf kent, zal hij niet trots zijn, aangezien hij ziet dat hij stof en as is. Hij zal niet hoogachten wat in de wereld is, aangezien hij merkt dat hij zulks ten spoedigste achter zich moet laten. Zich dit altijd voor ogen stellen, is het beste middel tegen de onachtzaamheid en nalatigheid in zijn plicht, en wie het in acht neemt, zal zijn leven in rust doorbrengen, erkennende, dat hij de overvallende ellende verdient en derhalve met geduld moet dragen. Ook zal het geluk hem niet zozeer verheffen, aangezien hij moet bekennen dat het hem zonder zijn verdienste toekomt. Deze kennis hebben de Ouden, al heeft het hun aan het ware geloof ontbroken, tot het behouden van de deugd zo nodig geacht, dat over de grote Philippus, koning van Macedonië, verteld wordt, dat hij - nadat hij in de slag bij Chaeronea[51] de Atheners had overwonnen - zijn dienaren, opdat hij niet te prat zou gaan op deze roem, beval om iedere morgen wanneer zij hem wekten, hem voor alles deze woorden voor te houden: “Sta op, koning, en bedenk dat gij een mens zijt.” Gewis een opmerkelijke aangelegenheid. En dat is het, wat met dit laatste zinnebeeld en de daarbij geschreven herinnering: ‘Gedenk dat je een mens bent’, wordt opgeworpen.

[51] “Cheromea”.

Zie dit strijdperk eerst en dan uzelve aan,
Of men hier kroon en toon ook onderscheiden kan.
Hoe hoog en rijk uw stand, hoe schoon uw aangezicht ook is,
Zo gedenk, dat ge slechts een mens en sterfelijk zijt.